

Forsvarets høgskole

2011

Masteroppgave

Strategisk kommunikasjon

En analyse av ekstern kommunikasjon i NATO

Kåre Haugen

Summary

Strategic communication is wage. This master thesis discuss the term from the widest definitions down to NATO's strategic communication in Afghanistan. The essence of strategic communication is to convince a designated population to place their confidence in a politically approved narrative. Strategic communication is a top-down process, where the narrative is communicated in every possible way, through kinetic and none kinetic means. "In military operations, actions speak as loudly, if not louder, than words" (NATO, 2010).

Is the way NATO plans and performs strategic communication really supporting the alliance desired end state in Afghanistan? This thesis is a literature study of external communication in NATO. Afghanistan is utilized as a case study. The thesis employ communication theory to analyze the way NATO strategic communication is conducted in the ISAF operation. The theoretical focal point is Jürgen Habermas theory of communicative action. The analysis is done according to a hermeneutic circle method. First an analysis of NATO communication, when a synthesis of the alliance presence in Afghanistan, and in the end a consequence analysis.

This thesis argue that the NATO long term goal, a self sustained Afghanistan that represents no threat to the NATO members, best can be achieved through communicative social action - dialogue. Attempting to sell inn NATO's narrative in Afghanistan is a strategic social action, and will according to the theory be an obstacle for long term relation building, trust and coherent inner motivation for supporting the NATO effort in Afghanistan. An open and curios approach to communication will be far more beneficial, than the current strategic approach. If NATO utilizes its resources in collaboration with central and local afghan leaders, the support for and success of the ISAF operation is far more likely. Relation building and respect for afghan culture and tradition is a key to mutual understanding, and a prerequisite for dialogue. A possible arena for this dialogue is the traditional afghan jirga gatherings. Generative dialogue with NATO and among afghan leaders, may conceive the feeling that the afghan people are masters of their own destiny. The worst case scenario of continued strategic action is an afghan people with a sense of being occupied and feed charity.

Abstract

This master thesis is a hermeneutic analysis of NATO's external communication in Afghanistan. NATO uses strategic communication to convince the population in Afghanistan to place their confidence in their narrative. This effort is analysed on the basis of communication theory. The theoretical focal point is Jürgen Habermas' theory of communicative action. The research question is: To what extent is NATO strategic communication supporting the alliance's desired end state in Afghanistan? The thesis argues that the NATO long-term goal, a self-sustained Afghanistan that represents no threat to the NATO members, best can be achieved through communicative social action - dialogue. Attempting to sell NATO's narrative in Afghanistan will, according to this thesis, be an obstacle for long-term relationship building, trust and coherent inner motivation for supporting the NATO effort in Afghanistan.

Forord

An eye for an eye makes the whole world go blind – Mahatma Gandhi

Hvis alle kommuniserer strategisk, vil ingen lære noe. For å lære må man lytte uten forutinntatthet. Denne masteroppgaven er inspirert av undervisningen i strategisk virksomhetstyring og epistemologi ved Forsvarets høyskole. Her fikk vi se på Forsvarets aktiviteter i et makroperspektiv. Hva er rasjonale for at vi har et forsvar i Norge, og hva er bakgrunnen for de handlemåter vi velger? Hvordan oppstår og realiseres strategi? Er våre handlemåter utviklet på grunnlag av mennesker som rasjonelle aktører, eller har vi også tatt hensyn til menneskets hang til å handle på bakgrunn av følelser?

Det har de siste årene vært en eksploderende utvikling innen informasjonsdomenet. Kampen om sannheten – kampen om den mest overbevisende historien har blitt mye mer synlig for oss alle. NATOs operasjonslinje for å vinne denne kampen – strategisk kommunikasjon – finner jeg svært interessant. Den har hatt høy prioritet, og har vært under stadig utvikling de siste ti år. Likevel hadde jeg en følelse av at det måtte være noe vi – NATO gjorde fundamentalt feil på dette området – men hva? Etter å ha lest den tyske filosofen Jürgen Habermas refleksjoner over bakgrunnen for terrorhandlingen 11. september 2001, ble jeg inspirert til å forsøke å applisere kommunikasjonsteori på strategisk kommunikasjon i NATO.

Proessen med å skrive denne oppgaven har vært opplysende og engasjerende for meg. Ikke minst på grunn av all den gode hjelpen jeg har fått til å diskutere teori og ideer underveis. Jeg ønsker å rette en spesiell takk til Janne Haaland Mathlary, Hanne Kraugerud og Målfrid Braut-Hegghammer fra Institutt for forsvarsstudier.

I tillegg var jeg så heldig å få en nybakt doktor i filosofi som hovedveileder. Harald Høiback har både vært en inspirerende samtalepartner om oppgavens substans, og en fremragende veileder til gjennomføring av skriveprosessen. Harald har ved flere anledninger klart å rette min fokus mot de mest vesentlige delene av materialet i oppgaven. Slik har han hjulpet meg med å skrive en best mulig oppgave innefor mine egne premisser og forutsetninger uten på noen måte å bremse momentum i prosessen.

Innhold

I. INNLEDNING	8
PROBLEMFORMULERING.....	9
OPERASJONALISERING, METODE OG FORSKNINGSSTATUS	10
II. STRATEGISK KOMMUNIKASJON	14
STRATEGISK KOMMUNIKASJON SOM BEGREP	14
NARRATIVET	17
FORMIDLING AV BUDSKAPET	22
FORUTSETTNINGER FOR EKSTERN KOMMUNIKASJON I NATO	24
STRATEGISK KOMMUNIKASJON I NATO	26
CASE "ISAF"	32
STRATEGISK KOMMUNIKASJON I DET NORSKE FORSVARET	38
III. KOMMUNIKASJONSTEORI	42
JÜRGEN HABERMAS <i>THEORY OF COMMUNICATIVE ACTION</i>	42
RICHARD RORTYS KRITIKK AV HABERMAS	46
UTDYPENDE TEORI	48
IV. ANALYSE – APPLIKASJON AV TEORIEN	55
UTLEDNING AV FAKTORER TIL ANALYSE	55
FAKTOR 1: STRATEGISK ELLER KOMMUNIKATIV SOSIAL HANDLING	58
FAKTOR 2: DIALOG SOM GRUNNLAG FOR HANDLEMÅTER	59
FAKTOR 3: TROVERDIGHET	60
FAKTOR 4: ÆRLIGHET OG KOMMUNIKASJON AV EGNE MOTIVER	62
FAKTOR 5: BEVISTHET RUNDT EGET SAY-DO GAP	63
FAKTOR 6: PRAGMATISME I FORHOLD TIL AGENDA.....	64
FAKTOR 7: UTFORSKENDE IRONI	65
FAKTOR 8: SYMETRISKE BETINGELSER SOM GRUNNLAG FOR HERMENEUTISK INNSATS	66
FAKTOR 9: BEVISSTHET I FORHOLD TIL FORDOMMER	67
FAKTOR 10: HANDLE MED RESPEKT	68

V. SYNTese – DET STORE BILDET	69
HVA VIL NATO OPPNÅ I AFGHANISTAN MED ISAF OPERASJONEN	69
HVILKEN TYPE KOMMUNIKASJON VIL HA BEST FORUTSETTNING FOR Å LYKKES I TEORIEN	71
HVILKET HELHETSBIKLE TEGNER ANALYSEN AV NATOS EKSTERNE KOMMUNIKASJON	73
VI. KONSEKVENSANALYSE	75
UTLEDNING AV FAKTORER	75
FAKTOR A: KONSEKVENSER AV STRATEGISK HANDLING	76
FAKTOR B: KONSEKVENSER AV MANGLENDE ÅPENHET	77
FAKTOR C: KONSEKVENSER AV MANGELFULL SATSING PÅ RELASJONSBYGGING	77
FAKTOR D: KONSEKVENSER AV MANGLENDE ÅPENHET FOR AFGHANSK PÅVIRKNING	79
FAKTOR E: KONSEKVENSER AV MANGLENDE SATSING PÅ DIALOG	79
VII. KONKLUSJON	81

I. Innledning

...despite lack of an agreed definition, there is a vague impression of consensus that when one of us says 'strategic communication,' we all know what we are talking about.

- Christopher Paul (Paul, 2010).

Strategisk kommunikasjon omtales mye både i militære og sivile sammenhenger. Det er lett å få inntrykk av at det er viktig, tidsriktig og vanskelig å lykkes med. Men hva innebærer egentlig begrepet? Denne oppgaven vil fokusere på strategisk kommunikasjon innen NATO. Strategisk kommunikasjon adresserer helt vesentlige utfordringer ved bruk av militærmakt. Alle militære operasjoner har en kommunikasjonsside, villet eller ikke¹. Spesielt gjelder dette de kinetiske virkemidlene.² Militær maktbruk generelt, og skader på sivile spesielt, kommuniserer sterkere enn veibygging og muntlige forsikringer om at vi ønsker lokalbefolkningens beste. Commander S. A. Tatham omtaler strategisk kommunikasjon som en samordning av kommunikasjonseffekten av alle tiltak i en helhetlig kampanje. Alt fra pressemeldinger til tap av sivile menneskeliv (Tatham, 2008). Strategisk kommunikasjon er dermed et forsøk på å planlegge det helhetsinntrykket en avsender ønsker definerte målgrupper skal danne seg. De siste tiårene har dette fått stadig mer fokus. Den samme perioden har vært preget av en betydelig utvikling innen informasjonsdomenet. Tilgang på mobiltelefoner, internett og dermed sosiale medier nær sagt over hele kloden, har gjort tilgangen til verdens oppmerksomhet mye enklere. BBCs krigskorrespondent og nyhetsanker – Nik Gowing beskriver dette i sin bok *Sky full of Lies and Black Swans* (Gowing, 2009). Mobiltelefoner med kamera har blitt vanlig selv i verdens fattigste land. Dette muliggjør nærmest sanntids publisering av enhver hendelse av offentlig interesse, hvor som helst i verden. Noe som gir mulighet for en helt ny grad av innsyn og transparens i militære operasjoner og de menneskelige konsekvensene av disse.

...the forces at work are not new. But the relentless nutcracker pressures of time and real-time transparency are. So are the fragmentation and low-tech empowerment of the media space (Gowing, 2009, p. 18).

¹ Sitat fra Oberst Petter Lindqvist, StratCom rådgiver i Forsvarsstaben.

² Kinetiske virkemidler: Militær terminologi – brukt for å beskrive virkemidler som utløser kinetisk energi, som prosjektiler, granater, missiler og lignende.

Utviklingen har ført til en endring av forutsetningene for hvordan diplomati og militærmakt fungerer. Dagens situasjon gir relativt små miljøer muligheten til å påvirke store deler av verden. Samtidig skaper den nye mediesituasjonen store utfordringer for militærmaktens presse- og informasjonsapparats. Spesielt gjelder dette muligheten til å nå frem med et planlagt og velfundert budskap. Resipientenes interesse er rettet mot nær sanntids hendelser. Koordinering og godkjenning av reaktive budskap vil derfor ofte gjøre at de kommer ut etter at andres budskap allerede er forankret. Diplomatiske kommunikasjonsprosesser har samtidig lett for å være byråkratiske og trege.

Disse forholdene skaper et mulighetsrom for små aktører til å sette agenda for verdenspressens fokus. Dette har gitt grupper som Al Qaida og Taliban en stor kommunikasjonsmessig fordel i forhold til USA og NATO. Sosiale medier spilte også en vesentlig rolle for initieringen og organiseringen av opprørsbølgen i den arabiske verden i 2011.

Selv om vi i våre operasjoner i Afghanistan har de beste intensjoner, er vi svært sårbare for å bli fremstilt som en aggressiv okkupant som handler i egeninteresse. Paradokset er at hva lokalbefolkningen tror, er viktigere enn hva som er virkeligheten. Hva kan vi gjøre for å forbedre denne situasjonen?

Problemformulering

Opprørsbekjempelse handler i stor grad om å påvirke hvor stor støtte opprøret har i lokalbefolkningen. Kognitive prosesser hos enkeltmennesker, i lokalsamfunn og regioner. I NATO snakker man om "...a general battle of perception..." (NATO, 2009c, pp. 5-6). Ola Bøe-Hansen kaller det "kampen om den mest overbevisende historien" (Bøe-Hansen, 2010). Fokus for denne oppgaven er ikke hva som skal til for å få folk til å tenke og handle slik vi ønsker de skal. Jeg vil heller velge en annen, og mer prinsipiell vinkling. Jeg vil stille spørsmål ved om måten NATOs systematiske satsning på å vinne denne kampen – satsningen på strategisk kommunikasjon, er formålstjenelig sett opp mot NATOs langsiktige målsetninger. Utgangspunktet blir strategisk kommunikasjon slik det beskrives i de NATO publikasjoner som er grunnlaget for ISAF operasjonen i Afghanistan.

Som normativt grunnlag for en drøfting, vil jeg fordype meg i kommunikasjonsteori.

Oppgavens problemstilling er:

Hvor velegnet er NATOs satsing på strategisk kommunikasjon, i forhold til å nå alliansens langsiktige målsetninger med ISAF operasjonen i Afghanistan?

Oppgaven er en analyse av NATOs strategiske kommunikasjon på bakgrunn av utvalgt kommunikasjonsteori.

Operasjonalisering, metode og forskningsstatus

Oppgaven er lagt opp som en litteraturstudie. Mitt bidrag er å anvende kommunikasjonsteori på strategisk kommunikasjon i NATO. Oppgavens problemstilling tar ikke sikte på å være forklarende – men søker forståelse. Jeg vil ikke forklare årsaker, men søker å forstå konsekvensene av NATOs eksterne kommunikasjon. Jeg velger derfor å bruke en hermeneutisk analyse form. Dette er en metode som fremmer fortolkning og forståelse samt innsikt i meningssammenhenger.

I første del av oppgaven vil jeg definere hva strategisk kommunikasjon innebærer i sikkerhetspolitisk kontekst. Jeg vil tilnærme meg dette med utgangspunkt i strategisk kommunikasjon som begrep, for så å snevre meg inn mot strategisk kommunikasjon i NATO. Som case, eller praktisk eksempel for strategisk kommunikasjon i NATO, velger jeg ISAF operasjonen.

Som kilder vil jeg bruke litteratur og artikler om strategisk kommunikasjon samt offentlige publikasjoner fra NATO.

Figur 1 – Illustrasjon av oppbygging av oppgavens deskriptive del (trakt)

Et kritisk parameter ved denne oppgaven er mitt utvalg av kommunikasjonslitteratur. Mitt utgangspunkt innen kommunikasjonsteori er Jürgen Habermas "Theory of Communicative Action" (Habermas, 1984). Valget med å ta utgangspunkt i Jürgen Habermas teorier, ble tatt etter å ha lest boken "Filosofi i terrorens tid" (Habermas & Derrida, 2005). Giovanna Borradori intervjuer her Jürgen Habermas og Jaques Derrida om situasjonen etter 11. september 2001. Habermas presenteres i boken på følgende måte:

Europas førende nulevende filosof og kendt for sit stærke engasjement i samfundsdebatten på så vel nationalt som internationalt plan. Professor emeritus ved Frankfurt Universitetet. Hans hovedverk er teorien om den kommunikative handling fra 1981 (Habermas & Derrida, 2005, bakside omslag)

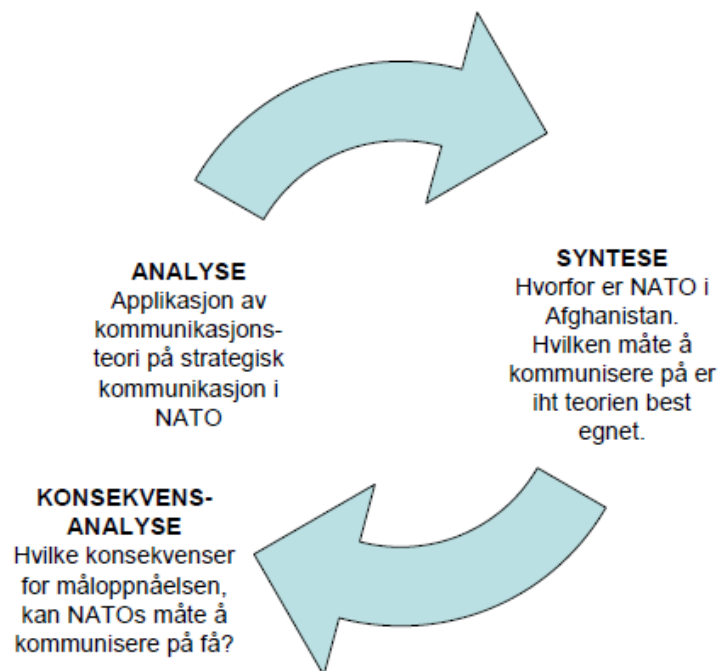
I boken argumenterer Habermas om bruk av kommunikativ handling for å bekjempe de samfunnsmessige utfordringene han mener ligger bak hendelsen 11. september 2001.

For å balansere teorikapittelet vil jeg også redegjøre for kritikk mot Habermas. Jeg vil så velge ut utfyllende teori på bakgrunn av funn hos Habermas og eventuelt hans kritikere³. Det er imidlertid vesentlig for oppgaven at Habermas teorier balanseres mot andres, og gjerne kritiske teorier. Jeg velger den amerikanske filosofen Richard Rorty som utgangspunkt for kritikk av Habermas. Dette på grunn av at både Rorty og Habermas har skrevet mye om kommunikasjon. De har i tillegg begge direkte kritisert hverandres teorier i sine respektive verker. Habermas fikk imidlertid de siste forsonende ordene i sin minnetale om Rorty ved Stanford University 2. november 2007.

Som grunnlag for applikasjon av teorien har jeg utarbeidet en syntese av teorikapittelet, der jeg drøfter teorien og utleder faktorer til analysen. Drøftingen av oppgavens problemformulering er lagt opp etter en hermeneutisk sirkel metode. "Generelt kan man si at 'den hermeneutiske sirkel' betegner det forhold at all fortolkning består i bevegelser mellom helhet og del, mellom det vi skal fortolke og den kontekst det fortolkes i, eller mellom det vi skal fortolke og vår egen forforståelse" (Gilje & Grimen, 1993). Den hermeneutiske prosessen i oppgaven er inspirert av tidligere forskningspraksis av blant andre Claudia von Zweck (Zweck, Paterson, & Pentland, 2008). I forskningssammenheng er en masteroppgave ikke noe omfattende arbeide. Jeg finner derfor bare plass til å gjøre en full sirkel i den

³ Etter "snøballmetoden" – videre fordypning i teori på bakgrunn av funn i primærteorien.

hermeneutiske spiralen. Forhåpentligvis kan oppgaven være en inspirasjon til videre forskning på området.

Figur 2 – Drøftingsmetode iht hermeneutisk spiral

Prosessen består av en analyse av strategisk kommunikasjon i NATO på bakgrunn av teoridelen i oppgaven. Så følger en syntese av NATOs rasjonale for ISAF operasjonen og det helhetsbilde som dannes av den første analysen. Til slutt gjennomføres en konsekvensanalyse av hvordan NATOs satsing på strategisk kommunikasjon underbygger det helhetsbildet som skapes i syntesen.

Innen hermeneutisk metode kan forskeren selv spille en aktiv rolle. Forskerens subjektive meninger vil da prege arbeidet (Jacobsen, 2005, p. 186). Jeg vil derfor kort redegjøre for mitt eget ideologiske ståsted, og mitt forhold til valgt teori. Denne oppgaven har en filosofisk problemstilling. Jeg hadde ingen agenda med å skrive den, men var oppriktig nysgjerrig på hvorfor strategisk kommunikasjon ikke har funger bedre en jeg oppfatter at det har. Jeg er politisk uavhengig, og betrakter meg selv som en åpen sosialdemokrat, som støtter den utenrikspolitiske linje den norske regjeringen har fulgt de siste stortingsperioder. Under arbeidet med denne oppgaven har jeg tilstrebet å være åpen for de funn som lå i valgt kommunikasjonsteori. Mine synspunkter preger oppgavens drøfting, men jeg har forsøkt ikke å være selektiv, og så nøytralt som mulig applisere valgt teori. Jürgen Habermas kan oppfattes som en idealist. Valget av Richard Rorty som utgangspunkt for kritikk av

Habermas er tenkt som ideologisk motvekt. Jeg oppfatter Rorty som vesentlig mer realistisk og pragmatisk enn Habermas. Jeg har forsøkt å balansere de to filosofenes teorier mot hverandre, supplert med utfyllende teori. Habermas modell for demarkasjon av handlemåter i henholdsvis strategiske eller kommunikative sosiale handlinger er bærebjelken i oppgaven. Rortys pragmatiske vinkling har imidlertid fått prege min syntese av teorien.

II. Strategisk kommunikasjon

In military operations, actions speak as loudly, if not louder, than words

- Military Concept for NATO Strategic Communications (NATO, 2010, p. 2, 4-2 b.)

Strategisk kommunikasjon som begrep

Strategisk kommunikasjon er et redskap som kan brukes til alt fra å sikre politikere gjenvalg, til oppnåelse av langsiktige sikkerhetspolitiske målsettinger. Det disse ytterlighetene har til felles, er at det har med å påvirkning av store populasjoner å gjøre. Begrepet strategisk kommunikasjon gir de fleste klare konnotasjoner, men disse kan like gjerne være negative som positive. Hvorfor er det slik?

Strategisk kommunikasjon er et sammensatt begrep. De fleste har nok en rimelig klar formening av ordene strategisk og kommunikasjon. Når man setter de sammen til strategisk kommunikasjon, er det imidlertid ikke like stor konsensus rundt hva den enkelte legger i begrepet.

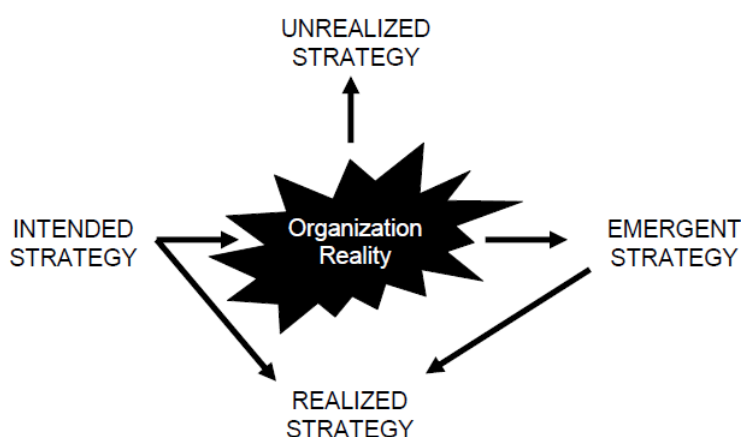
Hvis vi går tilbake til ordet strategisk, kommer det av det greske ordet strategos. Det betyr hærfører, altså den som leder hæren mot sine målsetninger. Det er nettopp dette som har blitt den moderne betydningen av strategi. Hvordan man går frem for å oppnå målsetninger. Dette kan være en tilstand, som et stabilt og fungerende Afghanistan, eller det kan være en vellykket fusjon av to store konserner. Strategi er veien mellom dagens situasjon og dit man vil.

Ordet kommunikasjon kommer av det latinske ordet *communicare* som er akkusativ form av ordet *communis*, som betyr felles. *Communicare* betyr dermed å dele eller å gjøre felles. Ordet kommunikasjon ble opprinnelig brukt om offentlig ordveksling og meningsbrytning, men brukes i dag også om både lukket og enveis formidling (ikke utveksling) av informasjon.

Når man setter disse ordene sammen, må betydningen bli at man har en strategi for hvordan man kommuniserer. Et helt bevist forhold til hvordan man kommuniserer i hensikt å nå sine overordnede målsettinger. Begrepet strategisk kommunikasjon blir dermed et paradoks. Det bygger på det latinske ordet for å dele, men beskriver en prosess for å nå frem med sin egen vilje – nærmest det motsatte av å dele.

Sikkerhetspolitisk er det mange måter en stat eller allianse kan prøve å påvirke utviklingen. Det er ikke uvanlig å dele virkemidlene inn i diplomati, informasjon, militærmakt og økonomi (DIME⁴). Alle disse virkemidlene har det til felles at de kommuniserer. Summen av tiltakene over tid, vil påvirke avsenders omdømme. Omdømmet har alltid vært av vesentlig betydning både for sivile bedrifter som er avhengig av tillit på børsen, og militærmakt for å kunne avskrekke fiender og innby til sikkerhet hos egen befolkning.

Siden omdømmet er så viktig, er det vanlig å utarbeide en strategi for utvikling og beskyttelse av et bevisst ønsket omdømme. Denne strategien er nært knyttet til organisasjonens overordnede strategi. Forfatteren Henry Mintzberg vektlegger i sin bok *The Rise and Fall of Strategic Planning* kommunikasjons betydning for både utvikling og gjennomføring av strategi (Mintzberg, 1994, pp. 23-29). Mintzberg skiller på planlagt og realisert strategi. Slik jeg oppfatter Mintzberg, utvikles den virkelig realiserende strategi, når den planlagte strategi møter organisasjonen som skal gjennomføre den, samt hverdagens virkelighet. Her oppstår i følge Mintzberg en *emerging* eller oppdukkende strategi. Jeg har forsøkt å illustrere min tolkning av Mintzberg i figur 2.

Figur 3 – Illustrasjon av Mintzbergs strategi modell

Hvis man overfører dette til sikkerhetspolitikk og militære operasjoner, medfører det at den strategi som faktisk realiseres i for eksempel ISAF operasjonen, ikke er den samme strategien som var plangrunnlaget for operasjonen. Den er et resultat av integrasjonen av den planlagte strategien med ideer og påvirkning under implementeringen, samt responsen på

⁴ DIME = Diplomatic, Information, Military & Economic.

implementeringen fra det afghanske samfunnet og Taliban. I følge Mintzberg er både intern og ekstern kommunikasjon av strategien helt vesentlig for denne prosessen (Mintzberg, 1994, chapter 6). Strategisk kommunikasjon blir dermed helt avgjørende for hvilken strategi som realiseres – og dermed hvilke resultater som oppnås.

Det er ikke hensiktsmessig å se på strategisk kommunikasjon isolert i militær sammenheng. Siden det er snakk om strategi, må en velge en sikkerhetspolitisk synsvinkel for at det skal gi noen mening. Steve Tatham er en engelsk offiser som har tatt doktorgrad på informasjon og folkeopinionens betydning i moderne krigføring. Han beskriver strategisk kommunikasjon som en av seks hoveddeler av det han kaller *Adaptive Campaigning*. En slik tilpasset, lærende og transformasjonsvillig kampanje, består i følge Tatham av en samordnet portefølje av følgende virkemidlene; politikk, økonomi, humanitær & utvikling, etterretning, diplomati og strategisk kommunikasjon (Tatham, 2008). Den militære innsatsen skal underbygge alle seks delene av kampanjen. Mye litteratur om strategisk kommunikasjon er fokusert mot informasjonsdomenet. Tatham er derimot helt eksplisitt på at alle våre handlinger er med på å kommunisere. Militærets posisjon som maktmiddel gjør at de fleste militære handlinger har en sterk kommunikasjonsside. Eksempler på slike handlinger i følge Tatham er plassering av strategiske våpen, større forflytninger av tropper eller skip, fangebehandlingen på Guantanamo basen, gjennomføring av operasjoner som setter lokale sivile i fare, soldatenes måte å oppføre seg på ovenfor lokalbefolkningen, bruk av passiv beskyttelse som pansring og hjelm, samt respekt for lokale maktforhold og skikker. Tatham foreslår følgende definisjon for strategisk kommunikasjon:

A systematic series of sustained and coherent activities, conducted across strategic, operational and tactical levels, that enables understanding of target audiences, identifies effective conduits, and develops and promotes ideas and options through those conduits to promote and sustain particular types of behaviour (Tatham, 2008, p. 3).

Det de fleste definisjoner av strategisk kommunikasjon har til felles, er sammenhengen mellom overordnet målsetting og ekstern kommunikasjon. Det at våre kommunikative handlinger på alle nivåer skal underbygge vår overordnede målsetning og strategi. Vi forsøker å spre vårt eget budskap, og samtidig forsvare oss mot å bli påvirket av andres. Hva skiller egentlig dette fra propaganda?

Propaganda kommer opprinnelig fra det latinske ordet *propagare*, som betyr innpoding av skudd fra en plante til en annen. Altså å innplante og dyrke frem tanker man ønsker en

målgruppe skal tenke. Historien har mange eksempler på at dette har vært effektivt. Det er først etter Nazismen og propagandaminister Goebbels kampanjer, at ordet propaganda har blitt nærmest en tabu. Strategisk kommunikasjon har til felles med propaganda, at avsenderen har et budskap som ønskes solgt inn. Strategisk kommunikasjon har imidlertid ikke de samme negative konnotasjonene som preger propaganda i vår tid. Er egentlig strategisk kommunikasjon bare et nytt og mer akseptabelt synonym for propaganda? Philip Taylor definerer propaganda på følgende måte: "...the deliberate attempt to persuade people to think and behave in a desired way" (Taylor, 2003, p. 6). Utførelsen av propaganda beskriver han som "...conscious, methodical and planned decisions to employ techniques of persuasion designed to achieve specific goals that are intended to benefit those organizing the process" (Taylor, 2003, p. 6). Både definisjon og utførelse kunne ha vært brukt om planleggingsarbeide ifm strategisk kommunikasjon. Det er allikevel en vesentlig forskjell. Jeg synes Taylor illustrerer også dette godt:

Propaganda is part of the struggle for perceptions in which words attempt to speak as loud as actions, and sometimes even to replace the need for action. It works most effectively when words and deeds (the propaganda and the policy) are synchronous... (Taylor, 2003, p. 8).

Propaganda foregår innen informasjonsdomenet. Propaganda dreier seg om *words*. Strategisk kommunikasjon er planlegging og synkronisering av både *words and deeds*. Jeg mener derfor propaganda ikke kan brukes som et synonym for strategisk kommunikasjon. Jeg har imidlertid ikke like store problemer med å nytte propaganda som synonym for et av de legitime virkemidlene innen strategisk kommunikasjon – psykologiske operasjoner. Dette virkemiddelet vil bli beskrevet senere i dette kapittelet.

Narrativet

All the world is a stage, and all the men and women merely players
- William Shakespeare (Shakespeare, 1623).

Dette berømte sitatet fra rollefiguren Jaques i William Shakespeare's *As you like it*, er et godt bilde på hva man innen strategisk kommunikasjon mener med et narrativ. Mennesker har behov for å se sine liv og sine handlinger i en større kontekst. Grunnlaget for denne konteksten er vanligvis kollektiv. Kultur, religion, tradisjon og lokale normer former en historie, som beskriver hvordan vi oppfatter verden rundt oss. Denne konteksten blir menneskets foretåelseshorisont – vår historie – vårt narrativ. De hendelser som inntreffer

forstås på bakgrunn av dette narrativet. Slik jeg tolker Shakespeare, kan dette narrativet bli så viktig for oss, at vi lever våre liv i henhold til det. Vi spiller den rollen vi føler vi er tildelt. Siden store deler av narrativet er kollektivt, vil dette gi oss en følelse av tilhørighet. Hendelser som er i konflikt med vårt narrativ, vil kunne gjøre oss usikre. Det er naturlig og holde fast på, og prøve å bevare troen på narrativet, da det gir oss trygghet. Persepsjonen blir derfor lett selektiv. Vi legger vekt på hendelser som bekrefter narrativet, og ser bort fra eller bortforklarer hendelser som ikke passer inn i narrativet. Dette betyr ikke at vi er deterministiske, og ikke tror på at vi kan endre vår skjebne med egne valg, men at vårt behov for tilhørighet, situasjonsforståelse og rettferdiggjøring av egne handlinger i stor grad påvirker våre liv.

Narrativet kan justeres over tid. Dette skjer gjerne kollektivt, slik av individet får bekreftet sine egne antagelser. Traumer eller andre sjelsettende hendelser kan medføre et bytte av narrativ. Dette vil for et menneske innebære et paradigmeskifte. Verden har ikke forandret seg, men vedkommendes måte å forstå verden har forandret seg. Mennesket lever i en ny historie. Når mennesker med helt forskjellig narrativer lever nært hverandre, vil de derfor forstå hendelser ulikt. Dette kan føre til alvorlige konflikter. Militær maktbruk kan initiere eller forsterke slike forhold.

Narrativet er en viktig del av menneskers motivasjon for hvordan de velger å handle. I ytterste konsekvens kan et narrativ ha så sterk påvirkning på mennesker, at det kan få de til å melde seg frivillig som selvmordsbombere. Erkjennelsen av dette er antageligvis grunnlaget for narrativets vektlegging innen strategisk kommunikasjon. Hovedmålsetningen med strategisk kommunikasjon er at målgrupper gjennom akkumulering av budskap og persepsjon av handlinger, skal danne seg et helhetlig bilde. Strategisk kommunikasjon bygger oppunder et bevisst valgt narrativ. Målsetningen er at samtlige av avsenders signaler og handlinger, skal underbygge narrativet, slik at resipientenes bilde etter hvert stemmer overens med avsenders narrativ.

Narrativet er avsenderens fortelling, avsenderens historie. Det er imidlertid en mulighet for to nivåer her. Det narrativet vi selv tror på, og det narrativet vi vil at andre skal tro på. Strategisk kommunikasjon kan brukes til å selge inn både autentiske og konstruerte narrativer. Innen strategisk kommunikasjon er narrativet det avsenderen vil skal være den mest overbevisende historien, uansett hva han selv måtte tro på.

Steve Tatham beskriver narrativet på følgende måte: "Narratives are the foundation of all strategy. They are the organizing framework for policy and the definitive reference for how events are to be argued and described" (Tatham, 2008, p. 9). Narrativet skal binde sammen den samlede innsatsen og kommunikasjonen for et land eller en koalisjon som NATO. Det er helt vesentlig at det er enighet, felles forståelse og aksept for narrativet internt. I komplekse situasjoner som ISAF, der en rekke land, GO⁵er og NGO⁶er involvert, er dette en stor utfordring. For hvert enkelt land, må innenrikspolitiske hensyn ofte veies opp mot de utenrikspolitiske målsettingene.

George Bush administrasjonens kampanje *The War on Terror* er et eksempel på et slogan fra et narrativ. Osama bin Ladens narrativ for den samme kampanjen er *korstoget mot muslimene* (Nilsen, 2007). Begge narrative kan gi en rekke sterke konnotasjoner. Disse vil gjerne være helt forskjellige avhengig av resipientenes bakgrunn. Begge narrative oppfattes å være rettet mot en intern målgruppe. *The War on Terror* er ikke enkel å selge inn bland muslimer i Midt Østen, og *korstoget mot muslimene* er tilsvarende vanskelig å selge inn blant ikke muslimer i den vestlige verden.

⁵ OG = Govenmental Organization.

⁶ NGO = Non Governmental Organization.

ISAFs narrativ fra sommeren 2007 er derimot tydelig utformet for å kunne kommuniseres både i Afghanistan og blant medlemslandenes egen opinion.

Appendix J

4. NATO ISAF Goals for Afghanistan (NATO in Afghanistan: Master Narrative – 08 June 2007)

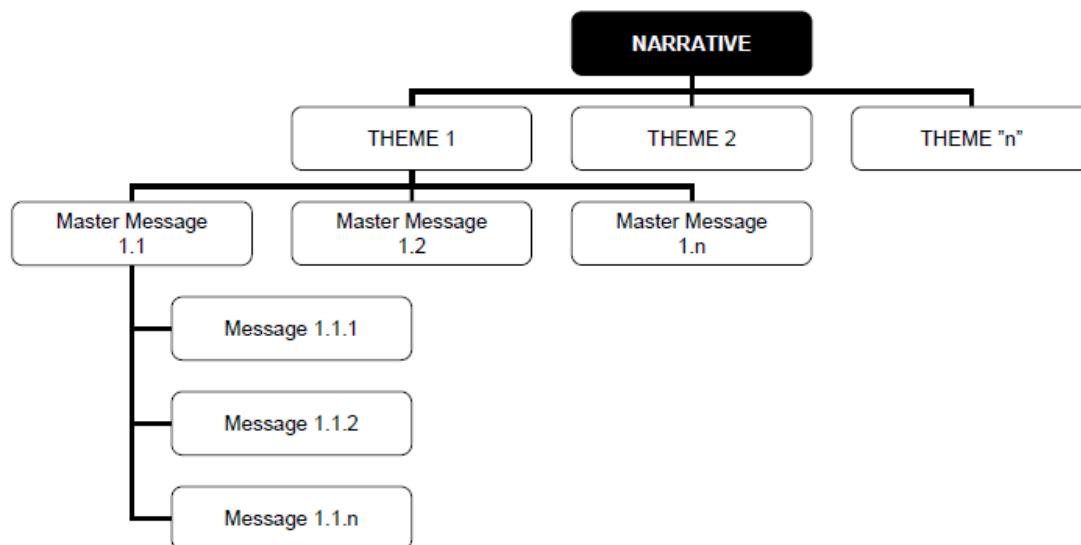
- a. The extension of government authority across Afghanistan
- b. The development of the Afghan government structures necessary to maintain security across the country without the assistance of international forces
- c. The establishment of a stable and secure environment in which sustainable reconstruction and development has taken hold
- d. The promotion by the Afghan government of democracy, human rights, and the rule of law
- e. NATO-ISAF provides indirect assistance to the Afghan authorities' counternarcotics operations through training and logistic, and in-extremis support, as appropriate. NATO/ISAF also helps the Afghan government to explain its counter narcotics policy to its people

Figur 4 – ISAF master narrative fra 8. juni 2007 (Joint_Warfighting_Center, 2010, pp. J-2, faksimile)

Hovedbudskapet synes å være at ISAFs målsetting er et mere stabilt, trygt og selvstyrt Afghanistan. Krigen mot terror er ikke lenger nevnt. Dette narrativet kunne også ha vært brukt som en beskrivelse av en ønsket slutttilstand, eller *End State* på NATO språket. Jeg vil komme tilbake til grunnlaget for NATOs narrativ for ISAF senere i dette kapitlet.

Themes

End State brytes under planlegging i NATO ned i *Objectives*, eller målsettinger innenfor hovedinnsatsområdene (NATO, 2005). På samme måte brytes også narrativet ned i *Themes* eller hovedtemaer, for innsatsområdene som skal bygge opp under narrativet. Temaene er utformet for å kunne kommuniseres, og inneholder hovedbudskapet innefor respektive innsatsområder.

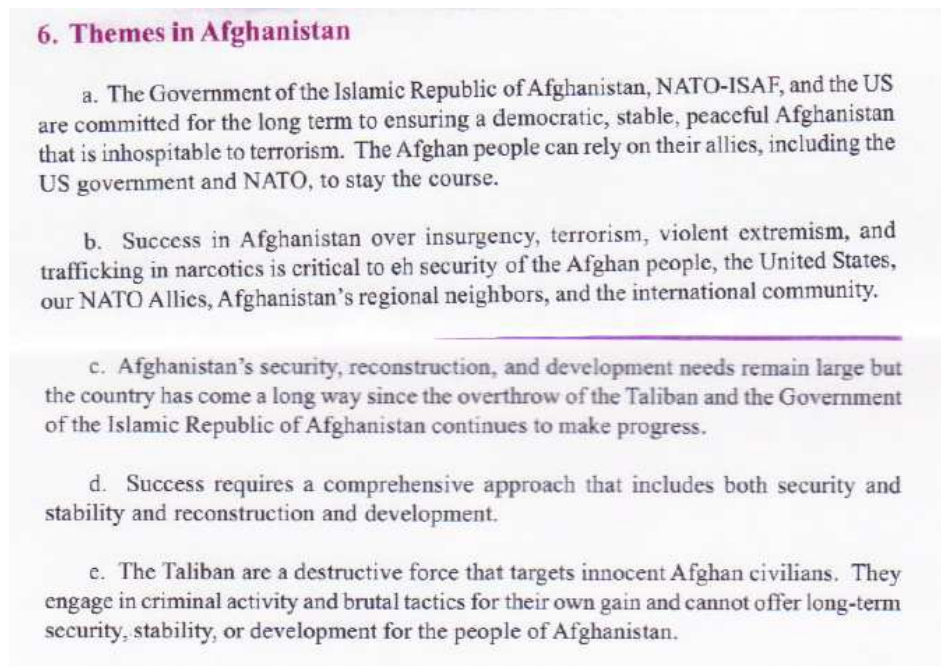

Figur 5 – Narrativ hierarkiet slik det beskrives i NATOs publikasjoner⁷

Disse temaene beskriver det NATO vil skal være den mest overbevisende historien, både for befolkningen i Afghanistan og i egen opinion. Temaene er politisk godkjente. For ISAFs del vil dette formelt skje i NAC⁸. NATO beskriver temaene innen strategisk kommunikasjon på følgende måte: "Themes express the context for messages to be conveyed to audiences and activities to affect targets" (NATO, 2009d). For å nå frem til de respektive målgruppene må imidlertid temaene deles opp i *Master Messages* eller meldinger, som er tilpasset de enkelte målgruppene.

⁷ Modell inspirert av Oberstløytnant Geir Hågen Karlsen's forelesninger ved Forsvarets Høgskole.

⁸ NAC = The North Atlantic Council (NATOs politiske ledelse med faste nasjonale representater).

*Figur 6 – Eksempel på tema fra Afghanistan i 2007
(Joint_Warfighting_Center, 2010, pp. J-2 - J-3, faximile)*

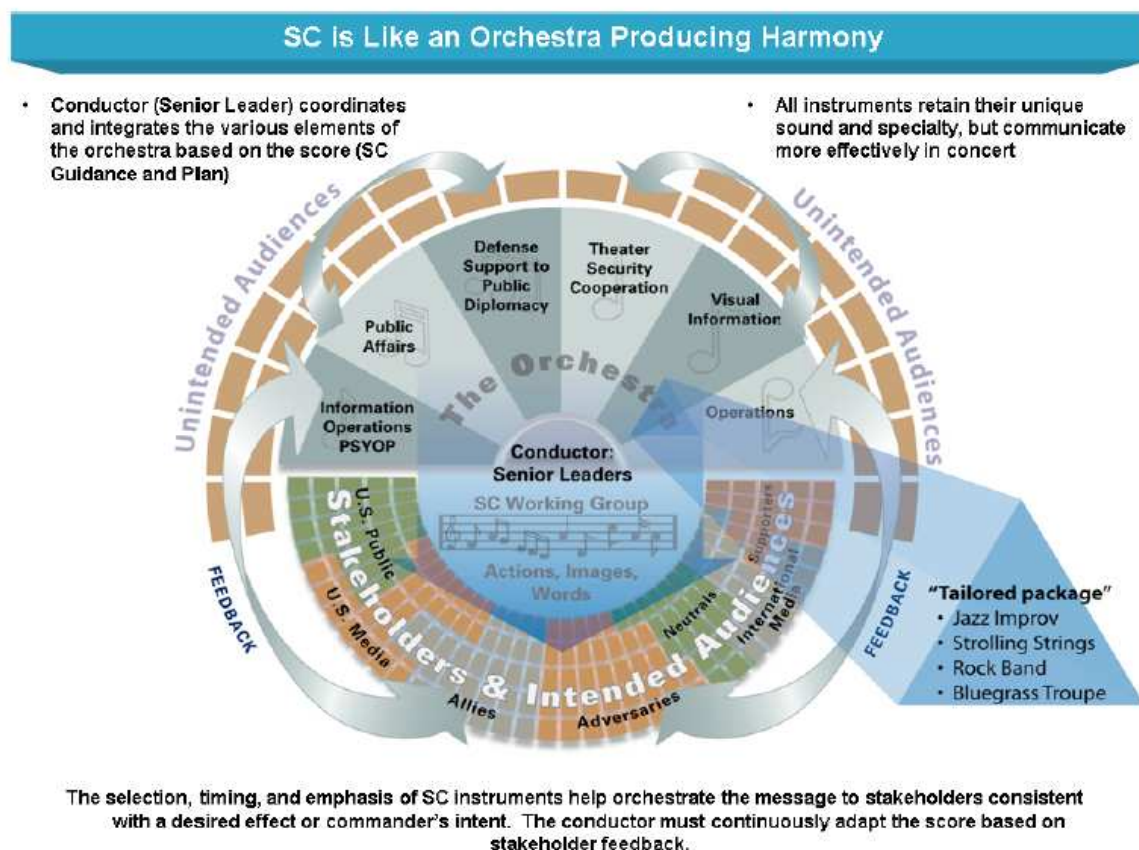
Master Messages

Master messages eller hovedbudskap utarbeides som en del av den til en hver tid godkjente informasjonsstrategi (NATO, 2009d). Hvert tema har gjerne en rekke hovedbudskap tilpasset hver enkelt målgruppe. Innenfor rammen av disse godkjente budskapene utarbeides *messages* eller tilpassede budskap på operasjonelt nivå i organisasjonen. Disse budskapene må være gjenstand for permanent evaluering og oppdatering, avhengig av politisk styring og utviklingen i operasjonsområdet. Det er også helt vesentlig at budskapene tilpasses den kultur målgruppen har. I tillegg må det tas hensyn til at budskap rettet mot en målgruppe kan bli oppfattet av andre målgrupper. Effekten et budskap for eksempel rettet mot sivile pasjtunere i Afghanistan kan få, hvis det når opinionen i USA, må også vektlegges.

Formidling av budskapet

Hvordan skal så narrativet formidles? Er det mulig å koordinere formidling gjennom alt fra politisk nivå til soldaten ute i felt? Dette er ubetinget en av de store utfordringene innen strategisk kommunikasjon. I USA har koordinering av strategisk kommunikasjon blitt sammenliknet med å dirigere et orkester (Joint_Warfighting_Center, 2010, pp. 4-II). Sivile og militære organisasjoner med mer eller mindre overlappende oppdrag, bidrar med å spille

til forskjellige tider, tempo og volum, men alle skal spille etter de samme notene - narrative brutt ned til respektive nivåer.

Figur 7 – Orkestermodellen (Joint_Warfighting_Center, 2010, fig II-1)

En god dirigent og et godt orkester trenger ikke nødvendigvis å spille god musikk. Orkesteret trenger også bra noter. Strategisk kommunikasjon kan brukes til å formidle alle typer budskap. Når man skal evaluere strategisk kommunikasjon er det derfor viktig å skille mellom budskapet man planlegger å formidle og den faktiske formidlingen av dette budskapet. Det er imidlertid en utfordring at dirigenten i denne sammenheng ikke dirigerer hele orkesteret. Det er ingen selvfølge at deltagende sivile og ikke-nasjonale organisasjoner spiller i takt.

Orkestermodellen eller orkestermetaforen, er ikke noen metode for koordinering og distribusjon av strategisk kommunikasjon, verken nasjonalt i USA eller i NATO. Metaforen brukes nok mest som et bilde på utfordringer ved koordinering av strategisk kommunikasjon for uinnvidde. Orkestermodellen vil heller ikke bli brukt som modell videre i denne oppgaven, men kan også her få lov til å være en metafor for strategisk kommunikasjon. En

massiv synkronisert distribusjon av et på forhånd politisk forankret narrativ. Nærmere beskrivelse av metoder for formidling av strategisk kommunikasjon i NATO vil følge senere i dette kapittelet.

Forutsetninger for ekstern kommunikasjon i NATO

Nasjonale agendaer

NATO var i 1989 en allianse mellom 16 land, uten noen offisielle partnernasjoner. I 2010 bestod alliansen av 28 medlemsland. Hvis man i tillegg inkluderer NATOs 33⁹ partnerland, representerer det omtrent en firedobling på 20 år. Styrkebidragene og kommunikasjonsenhetene i NATOs operasjoner, er i stor grad nasjonale. Alle medlemmene og partnerne har både en innenriks- og utenrikspolitisk agenda. Dette er situasjonen når NATO skal utvikle strategi, og gjennomføre sin strategiske kommunikasjon. Hvis man bruker orkestermetaforen, er det lett å se for seg utallige utfordringer for NATO.

Siden narrativet må forankres politisk, vil det måtte bli gjenstand for utallige kompromisser mellom medlemslandene. I tillegg må det tas hensyn til partnerlands eventuelle negative følelser for budskapene. Selv om NATO oppnår konsensus om et narrativ, vil det kunne oppstå utallige situasjoner der dette narrativet i praksis må vike plass for nasjonale agendaer. I denne oppgaven vil Norges bidra bli brukt som et del-case for å se på denne problematikken.

USA har på hele 2000 tallet ligget i forkant av NATO innen strategisk kommunikasjon, og har vært en pådriver for implementeringen. Det eksisterer vesentlig mer nasjonal amerikansk litteratur om strategisk kommunikasjon, enn det er produsert i NATO. Mye av det som er produsert i NATO, er til forveksling likt tidligere nasjonale amerikanske publikasjoner. Dette gjelder også NATOs nye doktrine for COIN (NATO, 2009c), som er grunnlaget for strategien i Afghanistan. Denne bygger på den amerikanske hærens feltmanual for COIN (US_Army, 2006). USA har samlet mye av sin militære faglitteratur om strategisk kommunikasjon i en manual for militære kommandanter (Joint_Warfighting_Center, 2010). Denne publikasjonen beskriver i stor grad hvordan strategisk kommunikasjon faktisk

⁹ Totally 33 NATO partner countries: 22 Euro-Atlantic Partnership Council, 7 NATO's Mediterranean Dialogue & 4 Istanbul Cooperation Initiative (NATO, 2011).

gjennomføres i ISAF operasjonen. Denne storstats dominansen er et tveegget sverd for ISAF. Uten USAs hegemoni ville sannsynligvis ISAF hatt enda større problemer med å koordinere sin kommunikasjon, men samtidig vil USAs sterke rolle kunne bidra til at resipientene oppfatter avsenderen som USA – ikke NATO.

Militær kultur

War is an act of force to compel our enemy to do our will.

- Carl von Clausewitz (Clausewitz, 1976, p. 75)

Tradisjonelt er militærvesenet et politisk tvangsmiddel. Carl von Clausewitz har fortsatt stor innflytelse på militær utdanning i alle fall i den vestlige verden. Militær kultur er preget av hans tankegang. Militærvesenets historiske funksjon er å tvinge gjennom vår politiske vilje enten ved å avskrekke eller ved direkte maktbruk. Uansett handler det om å tvinge en fiende til å gjennomføre vår vilje. Konflikten i Afghanistan passer ikke så godt inn i dette bildet. Fienden – al Qaida og Taliban - lever blant den samme befolkningen vi er sendt til landet for å beskytte. Fienden er en dynamisk del av befolkningen. Hvordan vi opptrer og kommuniserer til befolkningen er faktisk avgjørende for hvor stor del av befolkningen som er fienden. I en slik situasjon føles det å lese i Clausewitz *On war* som en forenkling.

Soldater er trenet til å ta vare på seg selv, sine kollegaer, og til å utøve militær makt på ulike måter. Strategisk kommunikasjon passer bra inn i dette mønsteret. Poenget er at vi skal påvirke ”fienden” til og tro på vår historie – vårt narrativ. Strategiske handlinger ligger den militære kulturen nær. Kommunikative handlinger var tradisjonelt ikke et militært ansvar. Det var overlatt til politikerne og diplomatene. Clausewitz levde fra 1780 til 1831. Han høstet sine militære erfaringer blant annet fra Napoleonskrigene. Omstilling av militær kultur tar tid. Det kreves gjerne noen generasjonsskifter. Clausewitz filosofi er etter min mening ikke mindre aktuell en tidligere, men den må forstås i den kontekst den er skrevet.

Konflikten i Afghanistan er etter min mening en type bruk av militære maktmidler som utfordrer den tradisjonelle militære kulturen. Erfaringen fra denne og andre konflikter av samme type vil sannsynligvis utvikle militær kultur på sikt. I Afghanistan står vi imidlertid med den kulturen vi har, og kommunikative sosiale initiativ som for eksempel satsingen på

Gender¹⁰ får ikke mye jubel i de militære rekker. Det er derfor viktig å se NATOs utvikling og gjennomføring av ekstern kommunikasjon i lys av denne kulturen.

Strategisk kommunikasjon i NATO

Doktrine

NATO doktriner er bygget hierarkisk opp. På toppen troner *Allied Joint Doctrine AJP-01(C)*. Doktrinen presiserer at det skal planlegges for den helhetlige effekten av NATOs handlinger. Dette medfører at eventuelle sekundæreffekter av NATOs handlinger også skal vurderes i planleggingsfasen. Informasjonsoperasjoner fremheves som en viktig del av dette, sammen med samarbeide med sivile organisasjoner som deltar i operasjonsområdet (NATO, 2007b, pp. 1-10 - 11-11).

Når man beveger seg videre ned i NATOs doktrinehierarki defineres informasjonsoperasjoner som en fellesoperativ funksjon på lik linje med kommando & kontroll eller manøver & ildgivning. Informasjonsoperasjoner defineres her som; "...coordinated and synchronized actions, to create desired effects on the will, understanding and capability of adversaries..."(NATO, 2007a, pp. 1-11 - 11-12).

SHAPE¹¹ publiserte i november 2009 et direktiv for strategisk kommunikasjon. Bakgrunnen for direktivet oppgis her å være at "...the global role of information and media is critical to success" (SHAPE, 2009b). Strategisk kommunikasjon beskrives som sentralt gjennom alle stadier av en operasjon for å påvirke *public perceptions*. – Det vil si hvordan NATO og NATOs handlinger blir oppfattet. Strategisk kommunikasjon defineres i publikasjonen på følgende måte:

...the coordinated and appropriate use of NATO communications activities and capabilities – Public Diplomacy, Public Affairs (PA) Military Public Affairs, Information Operations (Info Ops) and Psychological Operations (PSYOPS), as appropriate – in support of Alliance policies, operations and activities, and in order to advance NATO aims (SHAPE, 2009b).

¹⁰ Gender: Etter FN's sikkerhetsråds resolusjon 1325 om fokus på og beskyttelse av spesielt kvinner og barn fra seksualisert vold i konflikter, har NATO intensivert sin satsing på et Gender program. I Afghanistan har dette blant annet resultert i bevisst satsing på kulturelt skolerte kvinnelige soldater for å oppnå kontakt og dialog med afghanske kvinner.

¹¹ SHAPE = Supreme Headquarters Allied Powers Europe.

Dette er en mye snevrere definisjon enn hva både USA og Steve Tatham (UK) bruker, siden den har fokus på informasjonsdomenet alene. Først på operasjonelt nivå inkluderes de kinetiske virkemidlene i planleggingen av strategiske kommunikasjon gjennom *Information Operations Coordination Board* (NATO, 2009d, p. 37).

På strategisk nivå ligger hovedfokus på budskapet, på historien som skal overbevise. SHAPE StratCom har følgende definerte hovedoppgaver (SHAPE, 2009b, p. 9):

- Generere *Themes and Messages* for godkjenning i NAC
- Kontinuerlig distribusjon av oppdaterte budskap
- Kvalitetssikre at budskapene er forstått, oppdatert og riktig formidlet
- Søke selv å spre ønsket informasjon kontinuerlig i informasjons domenet
- Kvalitetssikre klar link mellom budskap og handlinger. *Key Audiencess* respons skal monitoreres og NATOs handlinger skal forklares, rettferdiggjøres eller hvis nødvendig modifisere policyer eller handlemåter.

I juli 2010 utstedet imidlertid NATOs Militærkomité et nytt konsept for strategisk kommunikasjon (NATO, 2010). Konseptet representerte et brudd med det tidligere ensidige fokuset på informasjonsdomenet. Konseptet beskriver en målsetning om at strategisk kommunikasjon skal være en integrert del av både NATOs militære operasjoner og den helhetlige kampanjen som disse operasjonene er en del av. Dokumentet retter også i mye større grad enn tidligere fokus mot den helhetlige kommunikasjonen av NATOs handlinger. "In military operations, actions speak as loudly, if not louder, than words" (NATO, 2010, p. 2, 4-2 b.). Konsekvensen av denne erkjennelsen er at strategisk kommunikasjon skal søkes integrert så tidlig som mulig i planleggingen. Alle NATOs mannskaper, handlinger og operasjoner, har et potensial for å kunne kommunisere strategisk for globale målgrupper. Suksesskriteriet for strategisk kommunikasjon beskrives som evnen til å kunne integrere handlinger, ord og bilder. Det presiseres at denne integreringen er et lederansvar. Dette dokumentet representerer en utvidelse av begrepet strategisk kommunikasjon i NATO, og tilnærmer seg i mye større grad enn tidligere Tathams¹² definisjon. Det poengteres imidlertid at NATOs AJP'er "...are not fully integrated, and lack a comprehensive, overarching point

¹² Refererer til Steve Tathams definisjon på side 16 i oppgaven.

of view” (NATO, 2010, p. 8). Dette er et generelt problem med den store mengden publikasjoner som er gitt ut av NATO.

Virkemidlene

Det viktigste og samtidig mest utfordrende virkemidlet innen strategisk kommunikasjon i NATO er koordinering, synkronisering og integrering av den helhetlige kommunikasjonseffekten av NATOs handlinger. Slik NATOs nye konsept for strategisk kommunikasjon beskriver det, er dette først og fremst et spørsmål om ledelse og planlegging.

Information Operations Coordnation Board (IOCB) planlegger og synkroniser kommunikasjonseffekten NATOs operasjoner. Dette forumet er lagt på operasjonelt nivå. IOCB vurderer den helhetlige effekten av planlagte handlemåter før de beslattes gjennomført. Spesielt potensielle ikke-tilsiktete effekter av kinetiske virkemidler, vurderes opp mot hva NATO ønsker å kommunisere. Dette gjelder også effekten av annen militær maktutøvelse eller opptreden. IOCB inkluderer derfor blant annet Targeting¹³, representant for hver av komponentene¹⁴, politisk rådgiver, juridisk rådgiver, kulturell rådgiver og CIMIC¹⁵. Her diskuteres også *Lessions Identified* fra tidligere aksjoner, spesielt med tanke på utilsiktede effekter, slik at fremtidige aksjoner skal bli mer vellykkede. IOCB er imidlertid et av flere styrer som er underlagt operasjonelt nivåts øverste organ - *Joint Coordination Board* (JCB). Det vil derfor i praksis være både personavhengig, og kunne være gjenstand for indre maktkamp i hovedkvarteret, hvor stor vekt det legges på deltakelse i, og resultatet av IOCB. Den viktigste premissgiveren her er nok operasjonell kommandør. Dette understreker at strategisk kommunikasjon først og fremst er et spørsmål om ledelse, også i NATO.

Når det gjelder de aktive virkemidlene innenfor informasjonsdomenet, er disse definert inn under paraplyen informasjons operasjoner (NATO, 2009b, pp. 1-7). InfoOps deles inn i 3 hovedeffekter:

- Informasjonsaktivitet i hensikt å endre, påvirke eller forsterke oppfatninger og holdninger

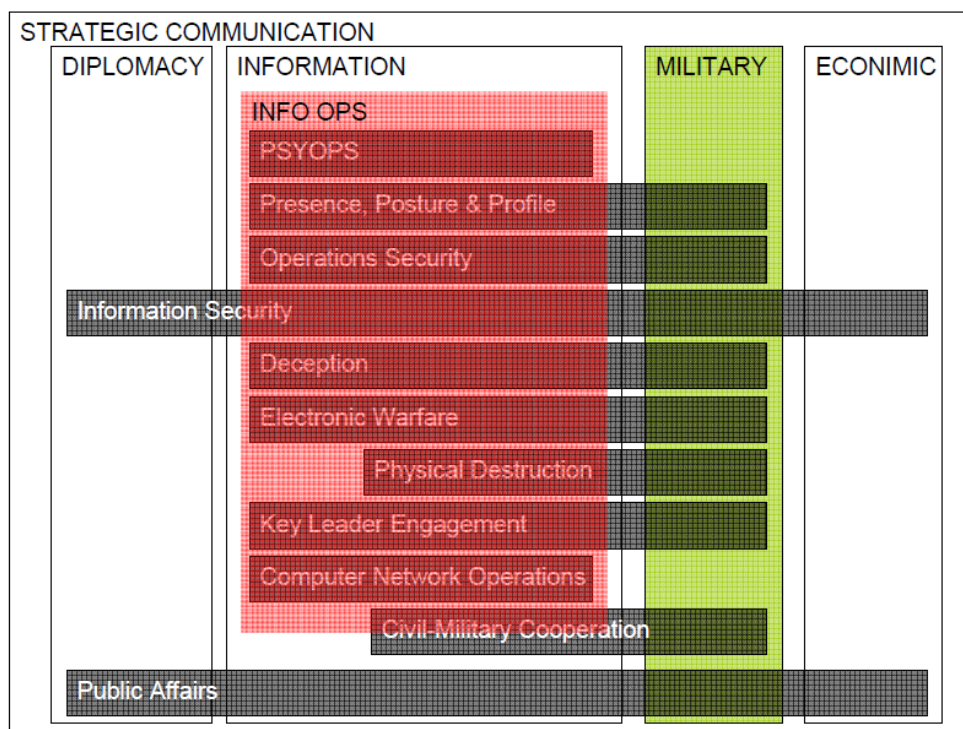
¹³ Targeting er NATOs prosess for utvelgelse og klarering av mål operasjonene skal rettes mot.

¹⁴ Hær, sjø, luft og spesialoperasjonsavdelingene (SOF).

¹⁵ CIMIC = Civil-Military Cooperation – rådgiver som er oppdatert på de sivile organisasjonene meninger og målsetninger.

- Informasjonsaktivitet som fokuserer på bevare og beskytte alliansens frihet til å operere i informasjonsdomenet
- Informasjonsaktiviteter mot erklært fiendtlige kommando funksjoner og kapasiteter

For å oppnå disse effektene beskrives ulike typer virkemidler (NATO, 2009b, pp. 1-8 - 1-10). Figuren nedenfor illustrerer innen hvilke ”instrumenter” virkemidlene hører til.

Figur 8 – NATO virkemidler innen strategisk kommunikasjon (fritt etter NATO doktrine)

Psychological Operations har som hovedoppgave å påvirke persepsjon, holdninger og oppførsel hos utvalgte individer eller grupper. I motsetning til Public Affairs har man innenfor PSYOPS direkte kontroll over både informasjon, distribuering og målgrupper. PSYOPS baserer seg på bruk av etterretning, lingvistisk ekspertise, grafiske tjenester og ulike kringkastingsformidlere. I NATO er det et uttalt prinsipp at all PSYOPS skal være basert på sann informasjon. Dette er vurdert som vesentlig i forhold til NATOs troverdighet (NATO, 2007c, pp. 5-1 - 5-6). Som tidligere omtalt er PSYOPS ikke veldig forskjellig fra det som ble kalt propaganda før slutten av andre verdenskrig¹⁶.

Presens, Posture and Profile (PPP) er en bevist holdning til hvordan NATOs mannskaper skal opptre. *Presens* er bevissthet rundt effekten av tilstedeværelse av NATOs avdelinger.

¹⁶ Se omtale av strategisk kommunikasjon som begrep på side 17 i oppgaven.

Posture eller avdelingenes fremtreden, er vesentlig for hva deres tilstedeværelse kommuniserer. Utstrakt bruk av kropps- og kjøretøy pansring gir et langt mer truende inntrykk enn åpne kjøretøyer og soldater uten hjelm og våpen i beredskap. *Profile* eller NATO avdelingens offentlige profil, har stor påvirkning på gjennomføringen av militære oppdrag. Uttalelser i konflikt med høyere nivå i organisasjonen kan være skadelig. Sprik mellom hva som uttales offentlig og hvilke handlinger NATO faktisk utfører er ødeleggende for troverdigheten. Samtidig kan offentlige uttalelser som virker oppriktige og betryggende for berørte målgrupper, være til hjelp for gjennomføringen av oppdraget. Transparens i NATOs handlinger gjennom at pressen får komme nært inn på NATOs personell og operasjoner er fremhevet som en virkemiddel for å vinne *Harts & Minds*.

Operations Security er sikring av egen operasjons sikkerhet, med både aktive og passive hjelpemidler. Dette gjennom å nekte fiender tilgang på egne disposisjoner, kapasiteter og intensjoner. Tiltaket består av kartlegging og monitorering av hva som er egen *Essential Elements of Friendly Information*, samt planlegging og gjennomføring av beskyttelse av denne informasjonen. Dette inkluderer beskyttelse av identiteten til nøkkelpersonell.

Information Security er beskyttelse av egne informasjonssystemer, kommando- og kontrollstruktur.

Deception er bevisst villedning av motstandere ved hjelp av manipulasjon, fordreining eller forfalskning. Villedning er vanligvis ikke er ren InfoOps aktivitet, men InfoOps ressurser kan spille en viktig rolle sammen med andre militære tiltak. Slik villedning er i grenseland for hva som kan kalles basert på sannferdig informasjon. Bruken av villedning er derfor omdiskutert i NATO.

Electronic Warfare (EW) eller elektronisk krigføring er en militær kapasitet som også kan brukes til InfoOps. EW kan angripe både kommandofunksjoner og informasjonssystemer. EW kan også støtte Deception og PSYOPS gjennom kringkasting mot målrettede publikum.

Physical Destruction gjennom kinetiske tiltak, kan bidra til InfoOps på to måter. Gjennom direkte angrep mot kommando og kontroll fasiliteter, og gjennom psykiske sekundæreffekter av kinetiske handlinger. Maktbruk sender sterke signaler og kan brukes bevisst for å oppnå kommunikasjonseffekter.

Key Leader Engagement (KLE) er identifisering, kartlegging samt eventuelt påvirkning av nøkkelaktører. Gjennom ervervelse av detaljert kunnskap om aktørenes personligheter, lederstil, ambisjoner, motivasjoner, målsetninger, ståsted, eventuelle avhengigheter,

psykologiske profiler og personlige historie, legges grunnlaget for å tilnærme seg aktørene på den antatt mest fordelaktig måte. Dette kan gjøres gjennom informasjonstiltak, eller gjennom direkte kommunikasjon. NATO systematiserer tilnærmingen gjennom en KLE plan, med klare målsetninger for påvirkningen av hver enkelt aktør.

Computer Network Operations består av direkte elektroniske angrep av fiendtlige informasjonssystemer (Computer Network Attack), utforskning og utnyttelse av fiendtlige informasjonssystemer (Computer Network Exploitation), samt egen beskyttelse mot de samme truslene.

Civil-Military Cooperation (CIMIC) er også listet som InfoOps virkemiddel i NATOs doktrine (NATO, 2009b, pp. 1-12). Det er imidlertid ikke konsensus rundt dette, da USA ikke anerkjenner CIMIC som en InfoOps kapasitet (NATO, 2009b, p. xii). CIMIC er målrettet aktivitet for å skape et godt samarbeide mellom militære og sivile ressurser og den lokale befolkningen. Dette er et viktig oppdrag, som iht doktrinen også kan brukes som en verdifull informasjonskilde for planlegging av InfoOps aktiviteter. Doktrinen advarer imidlertid om at CIMIC arbeidet skal kunne oppfattes som en etterretningskilde. NATOs praksis for CIMIC har vært omdiskutert i de senere årene. Oberstløytnant Tormod Heier ved Forsvarets høgskole har forsket på CIMIC i ISAF, og ser store utfordringer for NATO på dette området (Heier, 2009). På toppmøtet i Riga i november 2006 forankret NATO at *Comprehensive Approach* skal legges til grunn for planlegging og gjennomføring av sine operasjoner. FN er positive til dette, og har parallelt utarbeidet retningslinjer for det de kaller *integrerte operasjoner*. Det byr imidlertid på mye friksjon og integrere militær og sivil planlegging. Kai Eide oppsummerte utfordringene med at de fleste aktører ser nytten av en koordinert innsats, men at ingen ville la seg koordinere (Eide, 2010). NATOs bidrag innefor CIMIC har uansett en sterk og synlig kommunikasjonsside. Det gjør at CIMIC aktiviteten er en viktig del av NATOs strategiske kommunikasjon.

Sosial Media er det siste tilskuddet i InfoOps verktøykassen. I 2009 kom NATO for første gang med et direktiv for aktiv bruk av sosiale media (SHAPE, 2009a). Her erkjennes potensialet som ligger på dette området, som vi nå i 2011 har fått demonstrert gjennom revolusjonene i araberverdenen. Nye og store målgrupper kan potensielt nås på kort tid. NATO tillater med direktivet sosiale medier som en ny kanal for det allerede etablerte narrative. Det poengteres imidlertid at fordelene med bruk av sosiale medier, må veies opp mot behovet for beskyttelse av identitet og informasjon.

Public Affairs (PA) – NATOs presse og informasjonsapparat - er ikke definert som en del av InfoOps. ”To avoid giving the false impression that the media are being manipulated in any way, a clear distinction must be maintained between InfoOps and PA.” (NATO, 2009b, pp. 1-13) Imidlertid beskriver doktrinen det som essensielt at PA- og InfoOps stabene samarbeider, for å sikre at et koordinert budskap distribueres til målgruppene. PA er dermed en viktig del av NATOs strategiske kommunikasjon, men ingen del av NATOs InfoOps.

Case "ISAF"

Aktører

Denne oppgaven bruker som case situasjonen i Afghanistan etter at *NATO International Security Assistance Force* (ISAF) ble etablert med mandat i FN sikkerhetsrådsresolusjon 1386 til å støtte afghanske myndigheter med stabilisering av landet. Følgende hovedaktører legges til grunn for drøftingen i denne oppgaven:

Government of the Islamic Republic of Afghanistan (GIROA), den folkevalgte afghanske sentralmyndigheten.

Offisielle distrikts og provins myndigheter innsatt av GIROA, men i varierende grad med reel myndighet i sine respektive områder.

Lokale religiøse ledere (Mullaer) som leder sine tilhengere på bakgrunn av religion, kulturell tradisjon, gruppepress og eventuelt trussel om sanksjoner.

Lokale klan ledere som leder sine tilhengere på bakgrunn av tilhørighet til befolkningsgruppe, kulturell tradisjon, økonomisk avhengighet, opiumsomsætning, gruppepress og eventuelt trusler om sanksjoner.

De afghanske folkegruppene som til sammen danner befolkningen representert iht gamle tradisjoner med et kulturelt system for offentlig meningsbrytning. Lokalt gjennom møter mellom eldre menn, på distrikts og provins nivå gjennom Jirga samlinger.

FN repressert gjennom United Nations Spesial Representative for Afghanistan UNSR.

Sivile humanitære organisasjoner både statlige og ikke statlige, som bidrar til nødhjelp og oppbygging av landet.

NATO representert både av ISAF og Operation Enduring Freedom (OEF), da det i praksis vil være umulig å skille disse fra hverandre i kommunikasjonsøyemed for en afghaner.

Nasjonale direkte aktører som USA som gjennomfører ulike prosjekter både koordinert og ikke koordinert med FN og afghanske offisielle og uoffisielle myndigheter.

Taliban som et nettverket som kan inneha både offisielle og lokale formelle eller uformelle leder funksjoner i det afghanske samfunnet. Taliban vil ikke bli behandlet som en part når det er snakk om dialog videre i denne oppgaven. Imidlertid vil Taliban kunne ta indirekte del i dialogen gjennom offisielle og uoffisielle ledere som er Taliban sympatisører.

NATOs strategiske kommunikasjon i Afghanistan

Før 11. september 2001 var Afghanistan et land som i begrenset grad hadde verdens fokus. Etter 11. september ble fokuset mot landet intenst nærmest over natten. Den initielle amerikanske responsen var "...to hunt down the perpetrators, and the 'war' on international terrorism was declared" (Taylor, 2003, p. 315). 7. oktober var flybombing av antatte Al Qaida tilholdsteder igang. Etter en intensiv jakt på Al Qaida, og en fortrenging av Taliban ut av de mest befolkede områdene, gikk operasjonen over i en mer langsiktig fase. Maktvakuemet etter Taliban måtte fylles, og USA & NATO igangsatte tiltak for å sikre seg lokalbefolkningens støtte til videre operasjoner. PSYOPS team spredte over 80 millioner postere med budskapet "The Partnership of Nations is Here to Help" (Taylor, 2003, p. 316). Kampen om den mest overbevisende historien var igang. Spesielt i starten var Taliban flinkere til å utnytte den nye mediesituasjonen. Ved å kringkaste sine budskap gjennom Al Jazeera, som gikk på luften fire timer før BBC i London og 10 timer før Washington, fikk Taliban gang på gang lov til å sette agendaen. Gjennom filmsnutter fra mobiltelefoner av skader på sivile, fikk de NATO på defensiven (Gowing, 2009).

Den norske diplomaten Kai Eide som var FNs spesialutsending til Afghanistan fra 7. mars 2008 inntil 1. mars 2010, har skrevet en bok om det politiske spillet og virkeligheten i Afghanistan – slik han oppfattet det (Eide, 2010). Eide skriver mye om kommunikasjonseffekten av ISAFs handlinger ovenfor den afghanske befolkningen. Han trekker frem hendelser som et flyangrep mot Gerani i Farah provinsen 4. mai 2009, der FN kom til at 64 kvinner og barn var blant de drepte (Eide, 2010, p. 81). Etter press fra den amerikanske generalen Raymond A Thomas, velger Eide ikke å gå ut med saken. Også under flyangrepet av to tankbiler i Kunduz 4. september 2009, velger Eide og forholde seg taus, på

grunn av sammenfall i tid med den nasjonale tyske valgkampen. Resultatet av denne tildekningen, er at Taliban blir den eneste kilden som på et tidlig tidspunkt omtaler de reelle sivile tapene. Taliban gjør det med sin egen vinkling, og iflettet sitt eget narrativ. Eide mener slike hendelser, samt ISAFs måte å takle dem på kommunikativt, provoserer president Karzai til å komme med sjokkerende uttalelser, som at han vurderer å slutte seg til Taliban. Karzai føler at slike situasjoner er ydmykende, og at de forsterker inntrykket om at GIRoA ikke er herrer i eget hus (Eide, 2010, p. 85). En annen negativ kommunikasjonseffekt Eide trekker frem, er at afghanerne ofte hører om de store beløpene det internasjonale samfunnet bruker i landet – men hvor blir det av de? Den gjennomsnittlige afghanske innbygger merker lite av denne innsatsen i følge Eide. Dette kombinert med at mange oppfatter GIRoA som et korrupt system, underbygger Talibans eksterne kommunikasjon, og undergraver tilsvarende ISAFs.

Chairman of the Joint Chiefs of Staff i USA Admiral Michael G. Mullen, skrev 28. august 2009 en artikkel om strategisk kommunikasjon i Afghanistan. Mullen stiller spørsmålsteget ved utviklingen av strategisk kommunikasjon:

...I believe we have walked away from the original intent. By organizing it - creating whole structures around it - we have allowed strategic communication to become a thing instead of a process, an abstract thought instead of a way of thinking. It is now sadly something of a cottage industry (Mullen, 2009).

I stedet for å kommunisere strategisk, mener Mullen det har blitt for mye fokus på å bygge opp en stor og hierarkisk informasjonsorganisasjon. Strategisk kommunikasjon må for å fungere, være en integrert del av ledelsen, ikke bare en av mange deler av organisasjonen. Om fienden skriver Mullen: "The Taliban and al Qaida live largely among the people. They intimidate and control and communicate from within, not from the sidelines."

Admiral Mullen mener Taliban ikke bare er gode på kommunikasjon gjennom informasjonsdomenet, men de er også gode på å kommunisere gjennom handling. Gjennom umiddelbare og strenge reaksjoner på brudd på deres Sharia lover, kommuniserer Taliban hver dag, at det er de som ivaretar lov og orden. Mullen mener ISAFs største problem er troverdigheten: "Our messages lack credibility because we haven't invested enough in building trust and relationships, and we haven't always delivered on promises" (Mullen, 2009). Mangel på langsiktig relasjonsbygging og det han kaller et "say-do gap," gjør at kommunikasjonen mangler troverdighet. Mullen mener de største problemene med strategisk

kommunikasjon i Afghanistan ikke er kommunikasjon relaterte, men er problemer som stammer fra overordnet politikk. Når det gjelder ISAFs kommunikasjon, mener Mullen det er for mye fokus på å fortelle vår egen historie, i forhold til å etablere relasjoner og være bedre lyttere: "We cannot capture hearts and minds. We must engage them; we must listen to them, one heart and one mind at a time - over time" (Mullen, 2009). For å få til dette mener Mullen at strategisk kommunikasjon må integreres i ledelsen av kampanjen på øverste nivå. Det må være en del av grunnlaget for hvordan de viktige politiske og strategiske beslutninger fattes. Strategisk kommunikasjon skal ikke være en organisasjon, men prosess for å integrere og koordinere kommunikasjons effekten av ISAFs handlinger. "To put it simply, we need to worry a lot less about *how* to communicate our actions and much more about *what* our actions communicate" – avslutter Mullen (Mullen, 2009).

Etter at General Stanley McChrystal tok over som Commander ISAF i Afghanistan ble fokuset på strategisk kommunikasjon intensivert. I sin "Commander's Initial Assessment" rapport, omtaler generalen fokuset på strategisk kommunikasjon på følgende måte:

The information domain is a battlespace, and one which ISAF must take aggressive actions to win the important battle of perception. Strategic Communication makes a vital contribution to the overall effort, and more specifically, to the operational centre of gravity: the continued support of the Afghan population...

...To date, the insurgents (INS) have undermined the credibility of ISAF, the International Community (IC), and GIROA, through effective use of the information environment, albeit without a commensurate increase in their own credibility. (McChrystal, 2009, pp. D-1).

McChrystal ville at hovedfokus innen strategisk kommunikasjon i ISAF skulle være å vedlikeholde og styrke den afghanske befolkningens støtte til de etablerte nasjonale myndighetene i GIROA, og støtten til ISAF i rollen som understøttende til disse myndighetene. Generalen listet 7 kritiske suksessfaktorer:

- Diskreditere opprørerne
- Hjelp GIROA til å ta eierskap i prosessen med å bekjempe voldelig ekstremisme
- Forbedre muligheter for internasjonal og GIROA kommunikasjon med lokalbefolkningen
- Forsterke StatCom koordinering internt i NATO
- Promotere ANSF troverdighet i den lokale befolkningen
- Vedlikeholde og styrke internasjonal støtte til ISAF målsetninger og politikk

I sine anbefalinger fulgte McChrystal opp Admiral Mullens normative syn på strategisk kommunikasjon:

There must be a fundamental change of culture in how ISAF approaches operations. StratCom should not be a separate line of Operation, but rather an integral and fully embedded part of policy development, planning processes, and the execution of operations (McChrystal, 2009).

For å gjennomføre dette mente McChrystal det var helt vesentlig at ISAF må synkronisere alle *StratCom stakeholders*. Den Afghanske befolkningen pekes ut som den viktigste målgruppen, og det viktigste budskapet er å promotere en velfungerende afghansk ledelse støttet av ISAF. Generalen ønsket å dreie fokus fra *Winning hearts and minds* til å oppnå *Trust and confidence*. Dette budskapet skulle formuleres i et kort og klart uttalt narrativ, som hver soldat i ISAF må kjenne, og kunne opptre som en kommunikasjonsbærer for.

McChrystal argumenterte også for en offensiv Info Ops kampanje for å diskreditere Taliban, ved å få frem alle tap og lidelse de påfører egen befolkning.

General McChrystals første vikelige prøve på gjennomføring av den nye strategien var operation *Moshtarak*, som betyr sammen på det mest brukte lokale språket dari. Operasjonen baserte seg på en rekke forhåndsplanlagte kommunikasjonseffekter (Dressler, 2010). Byen Marjah og området som skulle tas og holdes, var et kjerneområde både for Taliban og for opiumsproduksjon. En suksess i et slik område ville sende et sterkt signal om at ISAF var i stand til å ta over for og erstatte Talibans hegemoni på deres egen hjemmebane. Videre ble ISAFs Task Force satt sammen av halvt om halvt med ISAF og Afghanske ANA¹⁷ soldater. Derav navnet Moshtarak. Dette skulle kommunisere at GIRoA og ISAF i felleskap nedkjemper Taliban opprøret. I tillegg ble operasjonen annonsert i god tid før den ble gjennomført. Dette står i kontrast til det nitidig hemmeligholdet som ofte preger forberedelsene av store militære angrep.

Forhåndsannonseringen av operasjonen hadde både kommunikative og praktisk fordeler. Forutsatt en vellykket gjennomføring av operasjonen, skulle dette bli et eksempel på at ISAF gjennomfører det de lover, altså ikke noe say-do gap. Annonseringen kommuniserte en mangel på respekt for Talibans kapasitet, og en overlegen tro på at ISAF og GIRoA i felleskap hadde kontroll på situasjonen. I tillegg ga forhåndsannonseringen lokalbefolkningen mulighet til å forlate område før kamphandlingene. På tross av

¹⁷ ANA = Afghan National Army.

annonseringen oppstod det helt innledningsvis i operasjonen et betydelig tap av sivile liv på grunn av feilbombing. Dette ble helt bevist ikke dysset ned. General McChrystal var i stedet nærmest umiddelbart ute å bekreftet og beklaget tapet. Dette reduserte sannsynligvis Talibans gevinst betydelig.

I henhold til *Oil-Spot*¹⁸ teorien for *COIN*¹⁹ skulle Marjah området etter operasjonen fremstå som et utstillingsvindu for en vellykket ISAF/GIRoA overtagelse av et tidligere Taliban dominert område. Videre skulle liknende operasjoner utvidet ”oljeflekken” utover i landet fra Marjah. Etter gjennomføringen av operasjon Moshtarak ble det imidlertid ikke nye vellykkede operasjoner som ble fokus i pressen, men derimot President Obamas plan for tilbaketrekning av de amerikanske styrkene fra sommeren 2011. Dette ble en betydelig utfordring innen strategisk kommunikasjon for ISAF. Kommunikasjons effekten kan vel nærmest omtales som en gavepakke til Taliban. Dette virker å være et klassisk eksempel på det Admiral Mullen omtaler som de virkelige utfordringene med strategisk kommunikasjon – politikken:

The most common questions that I get in Pakistan and Afghanistan are: 'Will you really stay with us this time?' 'Can we really count on you?' I tell them that we will and that they can, but when it comes to real trust in places such as these, I don't believe we are even in Year Zero yet. There's a very long way to go (Mullen, 2009).

Kai Eide omtaler General McChrystals *Commanders Initial Assessment* som et ”brudd med tidligere tenkning” (Eide, 2010, p. 226). Eide mener dette var et klart skritt i riktig retning ved at han setter ISAF opptreden i en bredere sammenheng, fokuserer på tillitskrisen mellom befolkningen og GIRoA/ISAF, og gjennomføring av operasjoner med minst mulig sivile tap.

Imidlertid omtaler Eide operasjon *Moshtarak* som mislykket. Han mener de militære styrkene hadde problemer med å holde Taliban ute av området, de innsatte myndighetene slet med å få tillit, og at utviklingsarbeidet ikke kom ordentlig i gang. I tillegg ble antallet internt fordrevne langt større enn ventet. Påfølgende operasjonen iht Oil-Spot teorien ble

¹⁸ Oil spot teorien: I stedet for å engasjere hele operasjonsområdet langs en front eller simultant over det hele, velges det ut et problemområde som ryddes for fiendtlig motstand, deretter avsettes sikringsstyrker for å holde området, før infrastruktur og samfunnsfunksjoner bygges opp igjen (Clear – Hold – Build). Deretter utvides ”oljeflekken” til et nytt område etter samme resept. Dette fortsetter til man har kontroll i hele operasjonsområdet (NATO, 2009c, pp. 5-21 - 25-26).

¹⁹ COIN = Counterinsurgency.

derfor lagt på is. I følge Eide ble dette en bekreftelse på at COIN teorien som hadde fungert i Irak, ikke fungerte i Afghanistan (Eide, 2010, p. 232).

Eide omtaler og forsvarer også mangelen på integrasjon mellom ISAF og den sivile innsatsen i Afghanistan (Eide, 2010, p. 235). NATOs generalsekretær Anders Foght Rasmussens oppfordring til en kulturrevolusjon blant de frivillige organisasjonene, omtales av Eide som ”misvisende og farlig.” Eide mener økt integrasjon mellom sivile og militære bidrag vil sette de sivile i fare, og at det riktige er å kommunisere avstand. Dette strider klart mot prinsippet med en strategisk kommunikasjon for en helhetlig innsats.

Det Eide trekker frem som en suksessfaktor for å komme frem til en fungerende stat i Afghanistan - er dialog. Herunder dialog med Taliban. Han beskriver en tilnærmet enighet om dette i det internasjonale samfunnet med unntak av USA, som fortsatt hadde tro på at Taliban kunne presses og svekkes militært (Eide, 2010, p. 271). Eide mener en seriøs dialog med Taliban fordrer bred tilslutning i den afghanske befolkningen. Eide trekker frem ”Fredsjirgaen” i juni 2010 som et tiltak for å kommunisere mellom folkegruppene i landet og den internasjonale innsatsen.

Eide skriver imidlertid at perioden før moshtarakoffensiven var den mest lovende i løpet av hans to år i Afghanistan. Dette begrunner han med at fokuset på dialog og ikke militære løsninger var mer fremtredende (Eide, 2010, p. 275). I avslutningen av boka trekker Eide frem et paradoks ved kommunikasjonen i Afghanistan. Alle kommunikasjonsmulighetene med nær sanntid overføring av informasjon, kan føre til at man i stedet for å søke gjensidig forståelse, skremmes av hverandres reaksjoner. Eide mener evne til å forstå er nøkkelen til å kunne bistå Afghanistan til å få slutt på sin egen konflikt (Eide, 2010, p. 293). Positive trekk ved medierevolusjonen er i følge Eide at diskurs rundt overgrep og korrupsjon forsterkes. Dette interne fokuset sammen med internasjonal støtte til reformarbeidet, mener Eide over tid vil kunne føre frem. Men han poengterer viktigheten av at reformene skjer på Afghanernes egne premisser.

Strategisk kommunikasjon i Det norske forsvaret

NATOs strategiske kommunikasjon i Afghanistan blir i stor grad gjennomført av de bidragsytende nasjonenes resurser. Dette gjelder også presse og informasjons arbeidere. I denne oppgaven er der derfor nærliggende å se litt på hvordan Det norske Forsvaret

gjennomfører sin eksterne kommunikasjon. Dette vil videre i oppgaven bli brukt som et eksempel på nasjonale agendaer og nasjonal understøttelse av NATOs strategiske kommunikasjon.

I den offisielle norske *Faryab strategien* erklæres følgende:

Hovedmålet for det norske engasjementet i Afghanistan er å bistå afghanske myndigheter i deres ansvar for å sikre stabilitet, sikkerhet og utvikling. I tråd med enigheten fra giverkonferansen i Paris i juni 2008 og NATOs politisk-militære plan, må det internasjonale samfunnet bedre sin koordinering for å kunne styrke afghansk kapasitet og eierskap (Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, & Justisdepartementet, 2009, p. 3).

Sjef PRT 15 i Meymaneh oberst Rune Solberg, kom med følgende kraftsalve i sin kronikk i Aftenposten 6. desember 2010: "Jeg ser dessverre at konsekvensene av den norske modellen kan vise seg å være et stadig voksende opprør, med økende forskjeller og mistro mellom befolkningen og myndighetene i Faryab" (Solberg, 2010). Oberst Solberg begrunner sin påstand med at den lokalt dominerende befolkningsgruppen usbekerne, nyter godt av majoriteten av de norske utviklingsmidlene. Dette skaper i følge Solberg missnøye bland minoriteten pashtunere. Dette er med på å forsterke pashtunernes mistro til det usbekiske lederskapet i provinsen. Det motiverer dermed til å søke mot Taliban. Solberg trekker også frem mangel på involvering av distrikts- og provinsmyndighetene i prioriterings-, planleggings- og beslutningsprosessen. Dette undergraver i følge Solberg autoriteten til de nasjonale myndighetene, som ISAF har som målsetning å bygge opp.

Kommunikasjonseffekten av en slik forfordeling av utviklingsprosjekter vil kunne være formidabel, selv om den etter all sannsynlighet ikke er tilsiktet fra norsk side.

Ved Universitetet i Oslo (UiO) er det de siste årene blitt skrevet masteroppgaver som fokuserer på henholdsvis Stoltenberg II regjeringens legitimering av den norske innsatsen i Afghanistan, og den norske mediedekningen av innsatsen.

Ane Marte Nordvik har i sin oppgave *Så sivilt som mulig – så militært som nødvendig*, analysert hvordan regjeringen legitimerer den norske deltagelsen i ISAF. Grunnlaget for oppgaven er politiske uttalelser gitt i media i perioden 2005 frem til og med våren 2008. Nordvik konkluderer på følgende måte:

Den norske deltagelsen i ISAF legitimeres ved å tilpasse argumentene etter hva som skjer i felt. På grunn av at man må ta hensyn til den norske fredsnasjonsidentiteten tilpasses operasjonen dette selvbildet så langt det lar seg gjøre. Det er bare når nordmenn står ovenfor alvorlige situasjoner, eller mister livet at det sikkerhetspolitiske kommer inn i argumentasjonen (Nordvik, 2009).

Nordvik bygger dette på helhetsinntrykket av mediauttalelsene. Majoriteten begrunner tilstedeværelsen i Afghanistan med humanitære argumenter som å etablere sikkerhet, gjenoppbygging, samt økonomisk- og sosial utvikling i Afghanistan. Etter at nordmenn har blitt såret eller mistet livet, har imidlertid terrortrusselen blitt brukt som argumentasjonen for den norske deltagelsen. Nordvik mener dermed å finne støtte for sin tese om at Norge ønsker å fremstille seg som en fredsnasjon, heller enn som bidragsyter til nasjonal sikkerhet gjennom en felles internasjonal forebyggende innsats.

Gro Mette Moen har gjennomført en analyse av diskursen om Afghanistan i norske medier²⁰ i perioden 2006 til 2007. Masteroppgaven konkluderer med at den norske mediedekningen av konflikten i stor grad er fokusert mot det norske bidraget i Afghanistan, og ikke mot den helhetlige innsatsen (Moen, 2009). Moens hypotese om at det norske militære bidraget presenteres i et positivt lys, og separeres fra problematiske temaer, støttes også av hennes analyse. Hvorvidt denne mediadekningen av konflikten er et resultat av norsk strategisk kommunikasjon, behandles ikke i Moens oppgave. Hun skriver imidlertid at hvordan journalistenes reise og opphold i Afghanistan gjennomføres, har betydning for balansen mellom kritisk profesjonell- eller dekning med norsk slagside. Hun mener det er avgjørende om journalistene bruker tiden sammen med norske politikere og militære, eller på egenhånd ute i det afghanske samfunnet.

Det er dermed en viss diskrepans mellom disse oppgavene, som er skrevet samme år ved UiO. Nordvik hevder at norsk retorikk har hovedfokus på humanitære argumenter som å etablere sikkerhet, gjenoppbygging samt økonomisk- og sosial utvikling i Afghanistan. Dette underbygger direkte ISAFs strategiske kommunikasjon slik General McChrystal presenterer den. Avvikene fra denne kommunikasjonen synes å være brannslukkende innenrikspolitisk nødvendighet. Gro Mette Moens hevder imidlertid at fokus er rettet mot egen vellykket innsats heller enn den helhetlige måloppnåelsen. Dog har oppgavene ulik innfalsvinkel.

²⁰ Aftenposten, Dagsavisen, Dagbladet og Verdens Gang.

Nordviks bygger direkte på politiske uttalelser, mens Moens bygger på pressens redigerte fremstilling. En mulig årsak til diskrepans, kan dermed være at pressen har mer fokus på det norske bidraget enn den helhetlige innsatsen. Imidlertid har både norske politikere og militære hatt en god mulighet til å påvirke mediadekningen. Siden de fleste journalistene følger enten politikere eller militære, vil mulighetene til å kommunisere strategisk være gode.

Den norske journalisten Anders Sømme Hammer flyttet til Afghanistan i 2007, og har bodd og arbeidet som frilans journalist der frem til han utga boken *Drømmekrigen* i 2010. Hammer har i løpet av denne tiden både virket med og uten beskyttelse av ISAF. I sin bok nærmest overkommuniserer Hammer sin skepsis mot den journalistikk som skapes av journalister under ISAFs beskyttelse.

I bytte for beskyttelse og tett omgang med soldatene, kan journalistene omskapes til styrkeforsterkninger i informasjonskrigen. Når soldatene behandler journalistene bra og lar dem være med i kamp, kan journalistenes takknemmelighet føre til en sammensmeltning av perspektiver. Journalistene skal få komme så tett på at soldatenes kampånd smitter over på dem. Målet er at journalistene skal identifisere seg så mye med soldatene at de reproducerer deres fiendebilder og analyser (Hammer, 2010, p. 31).

Dette er Hammers subjektive meninger, men de er fremkommet etter at han mener å ha gått i den fellen han selv beskriver de første årene i landet. Hammer har vært *embedded* i flere deler av ISAF, inkludert både det norske og kanadiske forsvaret. Hos kanadierne opplevde han etter eget utsagn å være med i trefninger der han ble skutt mot. Hos det norske forsvaret mener han stor sett bare har fått være med på å dele ut gaver og drikke te med menn i landsbyer (Hammer, 2010, p. 59). Hammer mener at Norge er blant de ISAF landene som gir minst innsyn i hva soldatene deres gjør i Afghanistan. Hammers bok har imidlertid skapt debatt hjemme i Norge. Andre profilerte journalister som Fredrik Gressvik i TV2 og Hans-Wilhelm Steinfeldt i NrK har roset Forsvaret for sin åpenhet. Steinfeldt skal ha uttalt følgende: ”Siden Balkan har Forsvaret åpent seg mer og mer opp for media. I dag synes jeg åpenheten blant de norske styrkene er upåklagelig...” (Hammer, 2010, p. 67).

III. Kommunikasjonsteori

Jürgen Habermas *Theory of Communicative Action*

I kjølvannet av 11. september 2001 intervjuet Giovanna Borradori både Jacques Derrida og Jürgen Habermas om *Filosofi i terrorens tid*. Resultatet ble en bok der begge filosofene reflekterer over sine tidligere teorier, og deres relevans i dag. Jürgen Habermas får i boken spørsmål om hans teori om kommunikatив handling er anvendbar i denne sammenheng. Habermas svarer positivt. Han ser den voldsspiral som han mener terroren er en del av, som et resultat av forvrengt kommunikasjon. Denne spiralen har oppstått over tid, og som følge av missforståelser, manglende forståelse mellom kulturer, og på tvers av den økende ulikhet som følge av globalisering, uoppriktighet og bedrag. Han mener spiralen av forvrengt kommunikasjon utvikler seg til en spiral av ukontrollerbar gjensidig misstillit. Når så kommunikasjonen bryter sammen har voldsspiralen startet (Habermas & Derrida, 2005, pp. 56-60). Habermas baserer dette på sin *Theory of Communicative Action* (Habermas, 1984).

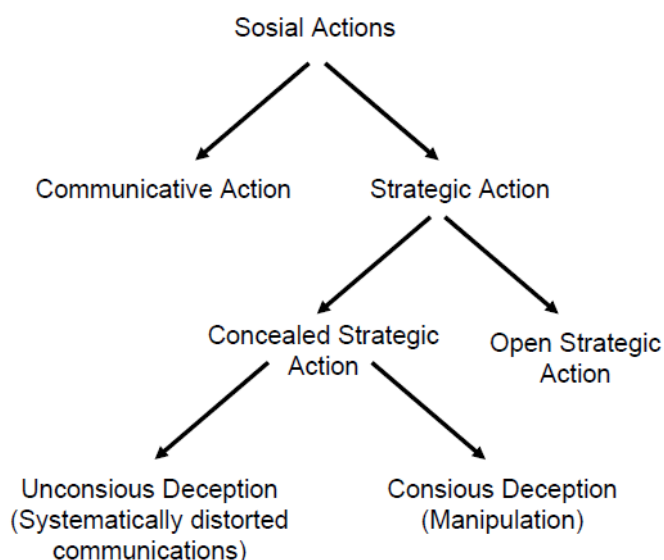
Habermas kommunikasjonsteori er inspirert av Max Webers *Theory of Action*. Webers teori tar utgangspunkt i mennesker som rasjonelle aktører, og utvikler en oppgaverasjonell teori. Habermas mener denne forenklingen ikke fanger opp dynamikken som oppstår gjennom mellommenneskelige relasjoner – sosial interaksjon. Habermas beskriver tre problemkomplekser; kommunikatив rasjonalitet, et to-trinns samfunnsbegrep (livsyn & system), samt en moderniseringsteori. I denne oppgaven velger jeg å gå videre kun med Habermas kommunikative rasjonalitets begrep, da dette etter min mening er den delen av teorien, som er appliserbar på strategisk kommunikasjon.

Habermas definerer kommunikatив rasjonalitet som en prosedyre for å komme frem til felles oppfatning. I Webers oppgaverasjonelle modell, defineres suksess som en ønsket tilstand som kan oppnås gjennom målrettet handling (Habermas, 1984, p. 285, volume one). Habermas kaller en handling for å oppnå suksess for instrumental. Handlingen er et instrument for å nå et mål. Videre kaller han en handling strategisk, når den som handler bevisst forsøker å påvirke sin rasjonelle opponents handlinger. Hvis den som handler i stedet for å forsøke å oppnå suksess, prøver å oppnå felles forståelse av situasjonen, kaller Habermas det en kommunikatив handling. Habermas definerer kommunikative handlinger som; "...interaksjoner der deltagerne samordner sine handlingsplaner etter felles

overenskomst” (Habermas, 1999, p. 105). Denne overenskomsten vil være under kontinuerlig evaluering fra alle parter. Den er med andre ord dynamisk.

Alle sosiale handlinger vil intuitivt bli vurdert som enten strategiske eller kommunikative, på bakgrunn av deres tidligere erfaringer med den som handler, samt settingen og situasjonen handlingen gjennomføres i. Habermas mener at strategiske handlinger derfor ofte ikke vil være hensiktsmessige på lang sikt. De kan føre til en kortsiktig gevinst, men vil være underminerende for tillit og troverdighet ovenfor avsenderen. Kommunikative handlinger som resulterer i en felles forståelse, basert på en felles rasjonell logikk, vil derimot være grunnlag for relasjonsbygging og gjensidig styrke tillit og troverdighet. De vil også på grunn av at de er felles, forbli gjensidig akseptert på lengre sikt.

Alle sosiale handlinger vil altså bli gjenstand for mottakerens intuitive oppfattelse av avsenderens hensikt:

Figur 9 – Habermas demarkasjon av sosiale handlinger (Habermas, 1984, p. 333, volume one, figure 18)

Hvis avsenderen er åpent strategisk, vil denne beholde sin troverdighet på tross at sin intensjon om å påvirke. Hvis avsenderen derimot er skjult strategisk, vil integritet og troverdighet kunne tapes. Dette vil kunne påvirke mottakerens intuitive grad av tiltro til avsenderens sosiale handlinger i fremtiden. Bruk av skjulte strategiske handlinger som for eksempel innen PSYOPS kan derfor i følge Habermas ha en langsiktig negativ effekt for avsenderen.

Habermas deler skjult strategisk handling inn i bevisst bedrag (eller manipulasjon) og ubevisst bedrag. Ubevisst bedrag, mener han kan oppstå når handlinger med hensikt å oppnå dialog og felles forståelse, sammenblandes med bakenforliggende motiver om å oppnå konkrete mål. Dette kaller han systematisk forvrent kommunikasjon. Denne måten å kommunisere på vil være forvirrende å forholde seg til. På lengre sikt mener Habermas ubevisst bedrag vil være ødeleggende for relasjonen og tilliten mellom partene (Habermas, 1984, p. 332). Slik jeg oppfater Habermas, er det dette han mener har skjedd mellom den vestlige verden og de utviklingsland som i dag er sett på som arnesteder for terrorisme.

I sin kommunikasjonsmodell er det spesielt tre forhold Habermas fremhever som vesentlige for at tilhøreren skal "...give credence to what is said" (Habermas, 1984, pp. 308-309).

Deltagerne må føle at dialogen føres i en legitim kontekst, det som fremføres i dialogen må være sannferdig, og deltagerne må være åpne med sine målsetninger, intensjoner og reaksjoner.

Enhver kommunikasjonsprosess finner sted på bakgrunn av aktørenes kulturelle forståelse. Habermas mener dette er uproblematisk hvis aktørene ikke har annen agenda enn å søke en felles forståelse av det som er tema. Hvis deltageren klarer å drøfte seg frem til en felles situasjonsdefinisjon, etableres et grunnlag for videre konstruktiv og utviklende dialog. Dette oppnås gjennom å innbefatte øvrige deltagers situasjonsfortolkning i ens egen situasjonsfortolkning. For å få til dette må dialogen være åpen. Det er like viktig å lytte som og tale. Kommunikasjonen må ikke være instrumentell, den må med andre ord ikke være strategisk, men kommunikativ.

I strategisk handling innvirker den ene part bevisst andre. Jeg oppfater Habermas slik at han mener dette gir en ytre motivasjon gjennom for eksempel trusler om sanksjoner, eller antydninger om belønning. Dette er en kortsiktig og lite pålitelig form for motivasjon. I kommunikativ handling blir partene rasjonelt motivert. Dette er en mer langsiktig og indre motivasjon for videre handling. Et viktig kriterium for motivasjon til videre handling iht felles forståelse, er at partene opptrer konsistent i forhold til hva som uttales i dialogen. Det kan med andre ord ikke være noe say-do gap. Habermas kaller dette for handlingsforpliktelser (Habermas, 1999, p. 106). I en utfordrende diskurs er det vesentlig at det tilstrebes en felles forståelse av alternative handlingsmåter. Spesielt gjelder dette konsekvensene og eventuelt bivirkningene av disse handlingsmåtene. Videre at konsekvensene til det valgte alternativ foretrekkes av alle den angår, frem for konsekvensene

av alternative handlingsmåter. Dette kaller Habermas universalitetsprinsippet. I tillegg formulerer Habermas en diskursetisk grunnregel:

...en norm kan bare gjøre krav på gyldighet når alle som den kan tenkes å angå, kommer (eller ville komme) til enighet som deltagere i en praktisk diskurs om at denne normen gjelder (Habermas, 1999, p. 113)

Dette er et strengt krav, men jeg oppfatter Habermas slik at det er noe man skal strebe mot. Grunnregelen forutsetter at felles normer eller handlemåte kan begrunnes. Habermas mener at hvis universalitetsprinsippet legges til grunn, vil det alltid være mulig å komme til en felles forståelse eller enighet i praktiske diskurser. Forutsetningen er at det tas like stort hensyn til alle de deltakernes interesser. Hvis det har oppstått en konflikt om normer eller handlemåter, mener Habermas denne bare kan avproblematiseres gjennom å søke intersubjektiv anerkjennelse av en felles løsning. Dette kan bare oppnås gjennom en reflekterende kommunikasjonsprosess, der alle relevante parter får anledning til å delta. Deltagerne må da redegjøre for situasjonen slik de ser den, og være åpne for å la seg påvirke av diskursen. Så kan de til sammen komme frem til ny forståelse iht universalitetsprinsippet.

Habermas refererer til at andre filosofer oppfatter diskursen som en arena som skal sikre at alle berørte parter skal få samme mulighet til å delta i kompromissdannelse (Habermas, 1999, p. 119). Han mener imidlertid det skal stilles strengere krav. Habermas mener deltagerne i praktisk diskurs skal søke å bli klar over hva som er i deres felles interesse. Forhandlinger om kompromiss blir i følge Habermas en avveining av motstridende enkeltinteresser. Dette vil skape parter som vil føle et behov for omkamp, og følgelig ikke en langsiktig løsning. Habermas mener deltagere i en praktisk diskurs i stedet for å forsøke å oppnå et kompromiss så nært sitt utgangspunkt som mulig, skal tilstrebe åpen konsekvensutredning av hypoteser. Da vil deltagerne forutinntatthet i mindre grad prege diskursen, og det vil være mye større mulighet for å komme frem til nye konstruktive og fremtidsrettede felles normer og handlemåter (Habermas, 1999, p. 152).

Habermas mener terrorhandlingen 11. september 2001 ikke i utgangspunktet var politisk, det var en kriminell handling med en veldig sterk kommunikasjonsside. Han betegner Bush beslutning om å erklære krig mot terrorisme, som en enorm feil. På denne måten blir kriminelle moralsk sett opphøyet til å få status som stridende i en krig. I tillegg er det praktisk sett ikke mulig å føre krig mot et nettverk. Når så maktmidlene oppfattes å være rettet mot muslimske befolkningsgrupper, forverres kommunikasjonsprosessen ytterligere (Habermas & Derrida, 2005, p. 58).

Dette er en meget vanskelig situasjon, som i følge Habermas krever hermeneutisk innsats. Involverte representanter for de involverte folkegruppene må skritt for skritt utvide sitt opprinnelige perspektiv slik at man gradvis arbeider seg mot en felles situasjonsforståelse. Han mener det viktigste virkemidlet er å veksle mellom lytterens og talerens rolle. Det er viktig at den ene ikke skal overbevises om den annens synspunkt, men at partene beveger seg mot et delt intersubjektivt synspunkt. Dette mener Habermas bare er mulig hvis det etableres symmetriske betingelser for gjensidig innsikt i den andre parts perspektiv. Habermas fastholder at det er vesentlig med et fravær av strategiske handlinger for å eliminere muligheten av at konsensus er fremkommet ved maktbruk. Han mener det er helt avgjørende for å få slutt på voldsspiralen, at partene går inn i dialogen med en målsetning om gjensidig forståelse. (Habermas & Derrida, 2005, p. 61).

Richard Rortys kritikk av Habermas

På samme måte som Habermas, er Richard Rorty opptatt av utvikling av et demokratisk samfunn og informasjonstilgangens plass i en slik utvikling. Som Habermas omtaler Rorty kommunikasjon som en viktig del av dette. Her finner man mange fellestrekk mellom de to. Rorty argumenterer for et liberalt samfunn der mest mulig dialog og mulighet til å søke ulike oppfatninger og beskrivelser etterstrebes. Rorty er imidlertid kritisk til abstrakte teorier om kommunikasjon eller hva som er sannhet. Han er også kritisk til Habermas teoretisering over hva slags kommunikasjon som vil fungere best. Rorty har en mye mer pragmatisk tilnærming. Løsninger fremkommet på bakgrunn av åpen og inkluderende dialog, der ingen meningsberettigede er stengt ute, vil sannsynligvis gi de mest langsiktige og velfungerende løsningene. Det er et viktig poeng hos Rorty at løsningene er dynamiske, åpne for meningsforskjeller og videre diskurs. (Rorty, 1992, p. 70).

Rorty erklærer seg ikke politisk uenig med Habermas, og støtter idealiseringen av dominans fri kommunikasjon. Han erklærer seg imidlertid filosofisk uenig med Habermas (Rorty, 1992, p. 83). Slik Rorty tolker essensen av Habermas teori om kommunikativ aksjon, argumenterer Habermas for å bevege seg fra en subjekt sentrert logikk til en kommunikativ logikk. Rorty mener dette bare er en misvisende måte å tilnærme seg det samme kjernepunkt som han selv. Nemmelig et liberalt samfunn som kommer frem til det de kaller sant eller rett gjennom reel dialog – *undistorted communication*. Rorty er i motsetning til Habermas ikke opptatt av å kunne stille noe sannhetskrav. Så lenge det er enighet om en løsning, er hva som er sant uvesentlig for Rorty slik jeg tolker han (Rorty, 1992, p. 85).

Rortys fokus på utforskende ironi er også et område som skiller han fra Habermas. Rorty mener ironi er vesentlig for utviklingen av forståelse mellom mennesker. Han mener alt kan fremstilles som både godt og dårlig avhengig av hvordan det presenteres. Rorty beskriver ironi som en grunnholdning, og en måte å komme til kjernen i hva kommunikasjonen omhandler. En måte å konfrontere eventuelle antydninger, tvetydigheter eller uklarheter på. En ironiker vil ikke søke etter, eller ha tro på at mennesker kan forstå hverandre fullstendig, men vil stadig være på jakt etter å oppklare de situasjoner der mennesker taler forbi hverandre (Rorty, 1992, p. 93). Rorty legger imidlertid vekt på at denne ironien utøves på et liberalt fundament, med respekt for andre mennesker og deres kultur.

Når det gjelder Habermas demarkasjonen mellom kommunikativ og strategisk kommunikasjon (Rorty, 1992, p. 102). Rorty mener at reel åpen dialog²¹ vil oppnås gjennom demokratiske rammer, forutsetninger og funksjoner. I følge Habermas argumenterer Rorty for forståelsesmessig assimilasjon der demokratiske verdier skal kunne selges inn og overtas. (Habermas & Derrida, 2005, p. 60). Dette vil slik jeg ser det for eksempel gi et helt annet syn på ubevisst bedrag. Habermas definerer dette som en sammenblanding av handlinger i hensikt å oppnå dialog og felles forståelse, med bakenforliggende motiver om å oppnå konkrete mål. Habermas kaller dette systematisk forvrengt kommunikasjon. Slik jeg oppfatter Rorty, vil denne typen kommunikasjon være funksjonell så lenge hensikten er å oppnå dialog og felles forståelse. Bakenforliggende motiver vil nesten alltid være til stede, og den åpne dialogen iht demokratiske prinsipper, vil sørge for konsensus for en løsning som vil være til det beste for fellesskapet. Slik kommenterer Rorty selv Habermas distinksjon mellom strategisk og kommunikativ handling:

We should instead admit that we have found no neutral ground to stand on when we defend such politics against its opponents. If we do not admit this, I think we can rightly be accused of attempting to smuggle our own social practises into the definition of something universal and ineluctable, because presupposed by the practises of any and every language user. It would be franker, and there fore better, to say that democratic politics can no more appeal to such preassumptions than can anti-democratic politics, but is none the worse for that (Rorty, 2000, p. 2).

I følge Rorty er altså demokratiske verdier like viktige og riktige å promovere, selv om vi ikke kan etablere den "perfekte" kommunikasjonsmodellen Habermas skisserer. Måten vi kommuniser på er altså mindre viktig enn at vi faktisk kommuniserer. Rorty kritiserer

²¹ Undistorted Communication.

dermed også Habermas utgangspunkt i menneskelig rasjonalitet. Rorty mener at det som kjennetegner menneskene ikke er at de har evnen til å opptre rasjonelt, men at de kan kommunisere språklig. Diskursen blir ikke noe redskap for å finne ideelle løsninger, men et redskap for å promotere åpen kommunikasjon og dermed bevegelse og utvikling (Rorty, 2000, p. 14). Rorty støtter Habermas i at diskurs er ideelt for å komme frem til nye løsninger og handlemåter, men er også her mer pragmatisk i hvor ideelle eller riktige de felles løsningene er. Han erklærer seg som koherenstilhenger. Så lenger man i diskursen kommer frem til en løsning som kan godtas av deltagerne, mener Rorty relasjonen til ideelle løsninger er uinteressant (Rorty, 2000, p. 9).

Utdypende teori

På bakgrunn av funn i Habermas & Rortys primærteori har jeg valgt å redegjøre for noe utdypende teori innen hermeneutikk og dialog.

Hermeneutikk

Hermeneutikk er læren om forståelse og fortolkning. I NATOs utøvelse av strategisk kommunikasjon i Afghanistan, er hermeneutikk helt vesentlig. Et budskap som er unnfanget på full mage i en vestlig kultur, vil ofte kunne bli fortolket og forstått på en helt annen måte av en sulten afghaner i en hytte bygget av dyreekskrementer.

Hermeneutikken har redskaper for å gjøre seg bevisst slike utfordringer, og redskaper for å tilnærme seg det opprinnelige budskapet, selv om den som tolker tilhører en annen kultur og tid enn avsenderen. Et av redskapene innen hermeneutikken er den hermeneutiske sirkelen. At enhver analyse må gjøres på bakgrunn av helheten, og at enhver syntese må gjøres ved å se delene i sammenheng. I praksis medfører dette at for å forstå et budskap, må man ta utgangspunkt i den kontekst budskapet er utformet i. ”Den som forsøker å forstå, blir villedet av foroppfattninger...” (Gadamer, 2010, p. 304). Vår kultur, vår sosiale hverdag og våre tidligere erfaringer former et sett med foroppfattninger. Disse gjør oss forutinntatte, og danner en referanse som alle våre inntrykk vurderes opp mot. Resultatet vil ofte være at vi danner fordommer på bakgrunn av vår foroppfattning. I følge Gadamer er ikke fordommer negativt, da de kan fortelle både oss selv og andre mye om våre foroppfattninger. De har større verdi for selvinnsikt og selvforsvar, enn de har for å bedømme den person eller det budskap vi tolker. Fordommene er imidlertid en stor utfordring for strategisk kommunikasjon.

Et hovedspørsmål innen hermeneutikken er hvordan vi skal unngå å bli trollbundet av våre egne foroppfatninger. Hans-Georg Gadamer beskriver dette som prinsipielt enkelt, men praktisk vanskelig. Prinsipielt svarer han følgende i *Sannhet og metode*:

Det eneste som kreves er at vi er åpne for den andres eller tekstens oppfatninger. Denne åpenheten forutsetter imidlertid at vi relaterer den andres oppfatning til helheten av våre egne oppfatninger, eller relaterer oss selv til den andres oppfatning (Gadamer, 2010, p. 305).

Den siste forutsetningen Gadamer skisserer, å relatere oss selv til den andres oppfatning, er ikke enkel i praksis, - å tilpasse det budskapet vi kommuniserer til målgruppens forventede foroppfatninger. I følge Gadamer er alternativet at vi relaterer den andres oppfatning til helheten av våre egne oppfatninger. Det som gjør også dette vanskelig i praksis, er at vi må avdekke alle våre egne forutinntattheter før vi kan tolke andres budskap. Gadamer argumenter for en gradvis gjensidig justering av sine fordommer gjennom dialog (Føllesdal & Walløe, 2000, p. 106).

Dialog

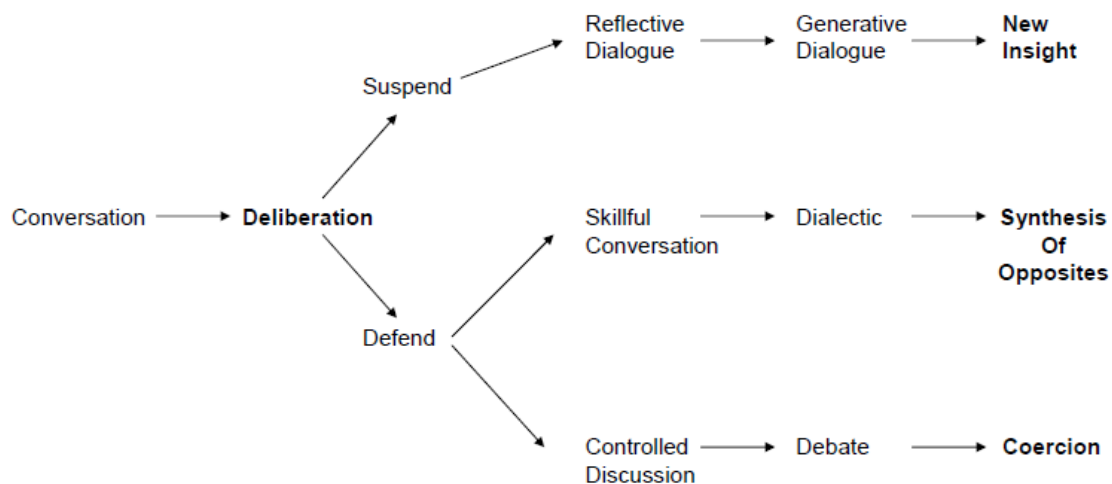
William Isaacs skriver i sin bok *Dialouge and the art of thinking tougether* (Isaacs, 1999) både om hva man kan oppnå med dialog, og hvordan man praktisk kan tilnærme seg en målsetning om reel dialog. Hans utgangspunkt er at de fleste er mye mer opptatt av å fremføre sitt eget budskap, enn å lytte og eventuelt lære av andres. Dialog derimot, definerer Isaacs som kommunikasjon ”with a center not sides” (Isaacs, 1999, p. 19). I dette legger han at kommunikasjonen skal fungere som om den ikke er mellom parter med ulik agenda, men mellom bidragsytere som søker å nå en ny og felles forståelse.

Av historiske eksempler på reel dialog, trekker Isaacs frem kommunikasjonen mellom Sør-Afrikas president de Klerk og Nelson Mandela, mens sistnevnte fortsatt satt i fangenskap. Dette var i følge Isaacs en kommunikasjon med målsetning om å finne felles løsninger, som kunne aksepteres både av den hvite- og fargede befolkningen.

Isaacs beskriver tre nivåer for mellommenneskelig interaksjon, på veien fra parter med ulik agenda til deltagere i en reel dialog. Den første er at deltagerne er oppmerksom på eget say-do gap. Dette mener han er en forutsetning for å utvikle en kapasitet for læring. I motsatt fall vil vi ikke klare å kommunisere det vi ønsker. Det andre nivået er det han kaller forutseende intuisjon. I enhver kommunikasjon vil det være personer med ulik forståelse av de samme fenomenene. Dette kan ofte være et hinder for å komme frem til felles løsninger. Med forutseende intuisjon mener Isaacs evnen til å se og tilnærme seg disse ulike forståelsene, og

dermed ha grunnlag for å kunne søke felles forståelse. Det tredje nivået er å gjøre seg fri fra egen forutinntatthet. Summen av deltageres forutinntatthet skaper det Isaacs kaller *Architecture of the Invisible*. Dette er arkitekturen til den arenaen kommunikasjonen skal fasiliteres på.

I likhet med Habermas har Isaacs laget en modell for kommunikasjon (sosial interaksjon). Utgangspunktet for modellen er deltageres valg i situasjoner der ulik forståelse eller meningsforskjeller avdekkes. Deltagerne kan da vurdere om de vil velge å forsvare sitt eget syn, eller prøve å sette seg inn i hva andre mener.

Figur 10 – Kommunikasjon etter modell fra Isaacs (Isaacs, 1999, p. 41)

Velger man å forsvare sitt forutinntatte syn har man igjen to alternativer. Saklig argumentering, åpner mulighetene for å bli overbevist om andres syn gjennom analyse av fakta. Dette kan gi deltagerne øket innsikt i andre deltagers synspunkter, og kan skape oversiktligheit i alternative synspunkter og løsninger på utfordringer. Forutsetningen for dette er at deltagerne er åpne for å lytte til de andre deltagerne, og at de gjør rede for bakgrunnen for sitt synspunkt. Hvis dette lykkes kan diskusjonen gå over i en logisk diskusjon. Hvis deltagerne lykkes med en analyttisk og saklig gjennomføring av kommunikasjonen, kan resultatet bli at de avdekker eventuelle fellesinteresser. Selv om Isaacs i hele sin bok argumenterer for dialog, ser han nytten av diskusjon. Isaacs beskriver dialog som noe vi bør legge til rette for og tilstrebe, men realitetene er at dialog er en sjeldenhet. Isaacs erkjenner også at vi faktisk har behov for både diskusjon og dialog i samfunnet. Hvis man trenger å skjære igjennom å ta en rask beslutning, men ønsker meningsbrytning om hva man skal velge å gjøre, kan en diskusjon være produktiv. Dialog er tidkrevende, utforskende og langsiktig.

Skilfull conversation kan derfor være et godt verktøy i mange sammenhenger. Det er uansett klart å foretrekke i forhold til det andre alternativet, hvis man har valgt å forsvare seg. I en diskusjon der partene ikke er villige til å lytte, men bare er ute etter å vinne frem med sitt eget syn er det egentlig ikke mulig å få noe produktivt ut av kommunikasjonen. En debatt kan for eksempel være opplysende for å få frem forskjeller for velgerne mellom partier i en valgkamp, men vil sjelden medføre at noen av de politiske deltagerne lærer noe som helst. Thomas Jefferson, en av USAs grunnleggere og forfatter av den amerikanske uavhengighetserklæringen, formulerte seg slik: "I never saw an instance of one or two disputants convincing the other by argument" (Isaacs, 1999, p. 17).

Hvis man derimot velger å åpenhet frem for å forsvare seg, kan man begynne på veien mot dialog. Veien er krevende spesielt siden dialog krever at alle deltagere er åpne. Men for å komme dit må noen være den første til å senke garden. Hvis dette lykkes, kan man gjennom reflekterende dialog nærme seg en felles forståelse av de temaer som deltagerne mener er vesentlige. I tillegg bygges en relasjon og gjensidig tillit mellom deltagerne. Når man forsvarer seg, er det ikke usannsynlig at man skaper en negativ relasjon eller bygger videre på negativ forutinntatthet. Gjennom reflekterende dialog er det sannsynlig at prosessen går motsatt vei. Tidligere forutinntattheter og stereotype oppfatninger kan ryddes av veien, og det kan bygges opp et grunnlag for fruktbar dialog.

Fruktbar dialog innebærer at fokus for kommunikasjonen er kommet videre fra behovet for en felles oppfatning av situasjonen, til å dreie seg om kreativ utvikling. Isaacs sammenlikner dette med jazzmusikere som jammer sammen, og gjennom dette sammen komponerer ny musikk. Dialog har først og fremst med relasjonsbygging, læring og utvikling å gjøre. De viktigste forutsetningene er åpenhet, og at deltagerne tar ansvar for å tenke, ikke bare reagere. Dialog kan da være et instrument for å rokke ved dogmer, bryte ned stereotype oppfatninger, skape langsiktige og produktive relasjoner på tvers av kulturelle barrierer, og komme frem til felles produktive løsninger på utfordringer.

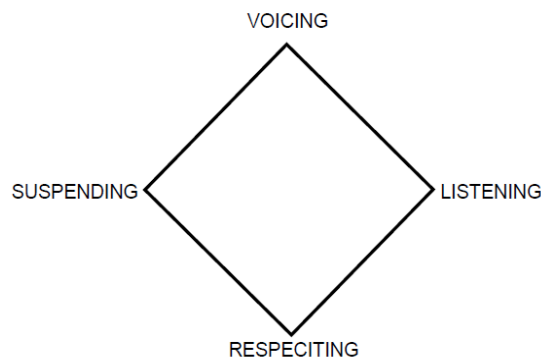
Forutsetninger for dialog

Hvorfor er dialog så vanskelig? Vi deler verden opp i kategorier av mennesker, som vi ubevist tillegger egenskaper og holdninger. Man inkluderer seg selv i en del av disse kategoriene, og ekskluderer seg selv fra andre. Dette skaper en hel rekke mentale "oss & dem" relasjoner. Denne forutinntattheten er svært vanskelig å komme forbi, hvis man ikke er det bevisst. Noe som gjør det ekstra utfordrende, er at vi ofte forveksler vår forutinntatthet

med tenkning, logikk og reelle vurderinger. Dette kan resultere i at vi tror vi har perspektiv, men handler ut i fra forsteinede holdninger (Isaacs, 1999, p. 59). For å føle oss stabile og trygge, har vi mennesker en hang til å fylle manglende detaljer i et situasjonsbilde eller en relasjon, ved hjelp av å lete etter bekreftende faktorer gjennom selektiv persepsjon.

Mennesker har også et behov for å forkynne våre standpunkter og holdninger til verden rundt oss. Når vi så har gjort dette, oppstår et behov for å forsvare det vi har formidlet.

Hva skal vi så gjøre for å unngå å falle i alle disse fellene, og lykkes med å etablere dialog? Først må partene ønske dialog. Dette kan motiveres gjennom at de ser de mulige gevinstene dialog kan medføre. Forutsatt at viljen til dialog er tilstede, er i følge Isaacs er de fire viktigste faktorene for å promotere dialog det å lytte, vise andre respekt, ikke forsvare seg og være åpen og kommuniserende med egne holdninger, meninger og følelser. Jeg vil gå noe dypere inn i hva Isaacs legger i dette, for å kunne applisere disse virkemidlene på måten NATO legger opp sin strategiske kommunikasjon.

Figur 11 – New Capacities for Behavior (Isaacs, 1999, p. 419)

Listening

Lytting innebærer ikke bare å høre, men også ta innover seg, reflektere over, og la seg påvirke av det andre sier (Isaacs, 1999, p. 83). Å lytte vil kunne legge et grunnlag for å viske ut oss & dem barrierer, og være med på å skape en felleskapsfølelse. Lytting vil kunne gjøre oss i stand til å forstå rasjonale for andres synspunkter og handlinger.

For å utvikle seg til en bedre lytter, må man være åpen for den man kommuniserer med. Være villig til å lytte uten å se etter bekreftelse for sine fordommer. Være åpent tilsted i konversasjonen, med et ønske om å lære heller enn å bekrefte noe. Et vanlig hinder for åpen lytting er de utfordringer som ofte vil prege en representant for en organisasjon eller et land.

Vi er redde for å si ting vi ikke har mandat til, eller komme inn på evner som er ømtålelige for organisasjonen eller nasjonen. Dette hinderet kan forseres ved tidlig å være åpen med slike dilemmaer. Reaksjonen på denne typen åpenhet bringer oss over til Isaacs neste faktor for dialog – respekt.

Respecting

Det å vise respekt er å se etter de bakenforliggende årsakene til andres adferd og utsagn (Isaacs, 1999, p. 110). Selv om vi ikke liker det de sier, må vi ha respekt for legitimiteten de har til å utale seg. I dette ligger aksept og respekt for alle de dilemmaer vedkommende stilles ovenfor, og de begrensninger som ligger i vedkommendes kultur og eventuelle mandat. Hvis man tar innover seg disse begrensningene, og prøver å fokusere på det store bildet og sammenhengene i situasjonen, gir det grunnlag for kreativitet innenfor de rammer som er akseptable for alle deltagere.

Hvis vi ikke utviser respekt for våre samtalepartnere vil mulighetene for reel dialog være svært små. Hvis man ikke føler seg respektert, vil andres utsagn ofte føles belærende. Det er ingen konstruktiv følelse, og vil gjerne være ødeleggende for muligheten til å komme i dialog. Spesielt hvis det fører til et behov for å rettferdiggjøre, eller forsvare seg.

Suspending

Det å ikke forsvare seg, men holde tilbake, er nødvendig for å komme i dialog (Isaacs, 1999, p. 134). Man skal heller velge å være åpen for andres synspunkter selv om de ikke passer med våre tidligere oppfatninger. Dette betyr ikke at vi skal undertrykke egne oppfatninger, men at vi skal være åpne for å forstå andres. Det er viktig å være bevisst egne reaksjoner på det vi hører, men vi trenger ikke forsvare eget syn. Forsvar av eget syn vil virke som indirekte kritikk av andres synspunkter.

Isaacs omtaler to typer av tilbakeholdelse. "Suspension I" som er å erkjenne for deg selv og de andre hva du føler uten å argumentere for det. "Suspension II" er å avdekke årsakene til din reaksjon, og være åpen med disse. Dette vil øke selvinnsikten, og vil hvis formidlet la andre lære deg og din kultur å kjenne. Slik formidling av selvinnsikt bringer oss over i Isaacs siste faktor for dialog.

Voicing

Det å være åpen og kommuniserende med egne holdninger, meninger og følelser, er kanskje det mest utfordrende virkemiddelet for å komme i reel dialog. En vesentlig forutsetning er

selvinnsikt. I tillegg må man lytte til og erkjenne sine emosjonelle reaksjoner og impulser. Man må også skille på hva som er din kulturs normer for hvordan du burde handle, og egne refleksjoner over hva som er riktig handlemåte. I dagens travle verden oppfatter ofte mennesker samtaler uten en spesiell agenda som bortkastet tid. Dette vil ofte være en faktor som binder oss til å begrense vår kommunikasjon av egne holdninger, meninger og følelser. Dialog er som tidligere omtalt langsiktig, og er avhengig av både relasjonsbygging og innsikt i hverandres holdninger, meninger og følelser. Det er derfor viktig ikke bare å være åpen og ærlig, men å kommunisere de utfordringer og potensialer du identifiserer.

IV. Analyse – applikasjon av teorien

I dette kapittelet analyseres NATOs eksterne kommunikasjon slik den planlegges og gjennomføres under ISAF operasjonen i Afghanistan. Grunnlaget for analysen er empirien fra kapittel II og teorien fra kapittel III i oppgaven. For å applisere teorien gjennomføres en subjektiv syntese av teorien, der jeg tar stilling til eventuell diskrepans mellom filosofene, og utleder det er jeg mener er relevante faktorer i forhold til ekstern kommunikasjon i NATO.

Utleddning av faktorer til analyse

Bærebjelken i denne oppgaven er Habermas teori om at alle sosiale handlinger intuitivt vil bli vurdert som enten strategiske eller kommunikative. Strategiske handlinger vil bli oppfattet som kortsiktige forsøk på å påtvinge andre sin egen vilje. Ekstern kommunikasjon som er strategisk, vil i følge Habermas skape avstand og være negativt for troverdigheten. Kommunikative handlinger oppfattes derimot som dialogskapende. De kan føre til gjensidig læring og samarbeide. Ekstern kommunikasjon som er kommunikativ vil være et grunnlag for gjensidig forståelse, relasjonsbygging og vil kunne være et godt grunnlag for felles utvikling. For å ha best mulig grunnlag for å velge langsiktig gunstige handlemåter bør man i følge Habermas tilstrebe dialog mellom aktuelle aktører, og inkludere disse i beslutningsprosessen. Dette legges til grunn for hele drøftingsdelen i denne oppgaven.

→ En hovedfaktor for analysen er å vurdere om NATOs eksterne kommunikasjon er strategisk eller kommunikativ sosial handling.

Habermas stiller en rekke forutsetninger for dialog. Deltagerne må føle at dialogen føres i en legitim kontekst, det som fremføres i dialogen må være sannferdig, og det er helt vesentlig at deltagerne er åpne med sine målsetninger og intensjoner. Et annet viktig kriterium er at partene opptrer konsistent i forhold til hva som uttales i dialogen. Habermas formulerer også noen grunnleggende prinsipper for dialogen. Deltagerne må bidra til å avdekke hva som er i deres felles interesse. Utvikling av handlemåtene mener Habermas bør skje gjennom åpen konsekvensutredning av hypoteser. Universalitetsprinsippet innebærer at konsekvensene av valgte handlingsmåte skal foretrekkes av de den angår, frem for konsekvensene av alternative handlingsmåter. Han er opptatt av at deltagerne skal komme frem til mest mulig ideelle løsninger. For at deltagerne i dialogen skal forstå hverandre på tvers av kulturelle barrierer mener Habermas det også kreves en hermeneutisk innsats. Dette mener Habermas

bare er mulig ved symmetriske betingelser, som åpner for gjensidig innsikt i den andre parts perspektiv.

Jeg utleder følgende faktorer til drøftingen ut fra Habermas teori:

- NATOs forhold til dialog som grunnlag for sine handlemåter
- Troverdighet
- Ærlighet og kommunikasjon av NATOs motiver
- Bevissthet rundt say-do gap
- Symmetriske betingelser som grunnlag for hermeneutisk innsats

Richard Rortys teori har mange fellestrekk med Habermas. Han er som Habermas opptatt av åpen diskurs og dialog. Rorty er i motsetning til Habermas ikke opptatt av å finne ideelle løsninger og stille sannhetskrav. Han beskriver ironi som en grunnholdning, og en måte å komme til kjernen i hva kommunikasjonen omhandler. En måte å konfrontere eventuelle antydninger, tvetydigheter eller uklårheter på. Det er imidlertid helt vesentlig at denne ironien utøves på et liberalt fundament, med respekt for andre mennesker og deres kultur. Dette legges også til grunn for drøftingen.

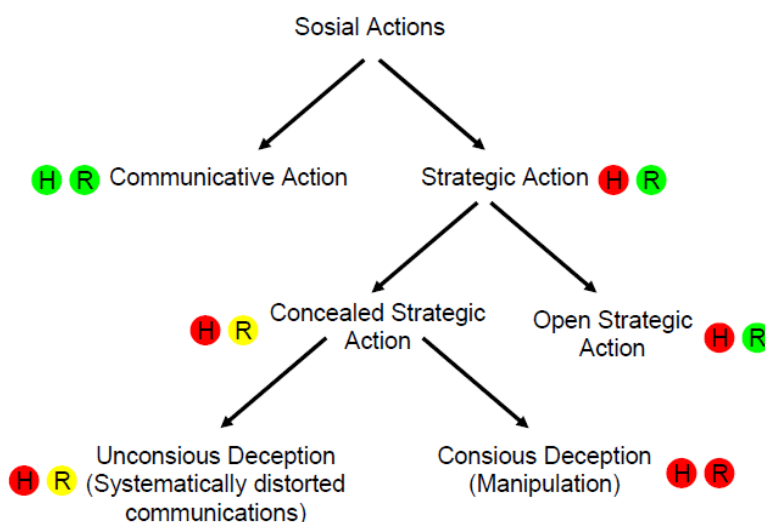
Slik jeg oppfatter Rorty, vil det Habermas definerer som systematisk forvrengt kommunikasjon kunne være funksjonelt så lenge hensikten er å oppnå dialog og felles forståelse. Dette er jeg ikke enig i, og legger derfor Habermas syn til grunn for drøftingen.

Jeg er imidlertid enig med Rorty i at diskursen ikke trenger å være noe redskap for å finne ideelle løsninger, men heller et redskap for å promotere åpen kommunikasjon og dermed bevegelse og utvikling. Jeg støtter Rorty i at så lenge diskursen kommer frem til en løsning som kan godtas av deltagerne trenger den ikke være ideel.

Rorty får også støtte i at åpen strategisk handling kan være en fornuftig måte å kommunisere på. Gjennom å opprette en reel og tillitsfull dialog, men fortsatt kunne ha en uttalt strategisk målsetning for kommunikasjonen, vil man kunne komme frem til løsninger som tjener fellesinteresser hos partene.

Figur 11 illustrerer min tolkning av hvilken type sosiale aksjoner henholdsvis Habermas og Rorty beskriver som konstruktive for positiv utvikling. Fargene representerer trafikklys signaler. På grunn av den relasjonsfremmede effekten, vil åpen strategisk handling være klart

å foretrekke frem for skult. Siden Rorty ikke er noen tilhenger av teoretiske modeller for kommunikasjon, er det mulig denne sammenlikningen gjør han urett. I denne oppgaven er imidlertid demarkasjonsforskjellen mellom filosofene sentral. Jeg gjennomfører derfor denne sammenstillingen for videre bruk i drøftingen.

Figur 12 – Demarkasjons forskjeller mellom Habermas og Rorty

På bakgrunn av min egen vurdering vil kommunikasjonstypene med minst et grønt lys ligge til grunn for drøftingen. I tillegg utledes følgende faktorer til analysen med grunnlag i Rortys teori:

→ Pragmatisme i forhold til agenda

→ Utforskende ironi

Den utdypende delen av teorikapittelet redegjør for virkemidler og metoder for å muliggjøre dialog som grunnlag for valg av handlemåter for NATO. Hans-Georg Gadamer mener fordommer kan fortelle både oss selv og andre mye om våre respektive kulturer. De kan brukes til å få selvinnsikt og til lære om den vi kommunisere med. På bakgrunn av Gadammers teori utledes nok en faktor til drøftingen:

→ Bevissthet i forhold til fordommer

William Isaacs hovedpoeng er at hvis man skal oppnå dialog må man velge åpenhet frem for å forsvare seg. Han fremhever også ytterligere tre faktorer; å lytte, vise andre respekt, samt å være åpen og kommuniserende med egne holdninger, meninger og følelser. Isaacs teori har

mange fellestrekk med Habermas og Rorty, men er mer praktisk i sin tilnærming. Jeg utleder nok en faktor til drøftingen på grunnlag av Isaacs:

→ Handle med respekt

Jeg legger på bakgrunn av utledningen følgende faktorer til grunn for drøftingen - rekkefølgen er justert i forhold til utledningen for å søke stringens i analysen:

Faktor 1: Strategisk eller kommunikativ sosial handling?

Faktor 2: Dialog som grunnlag for handlemåter

Faktor 3: Troverdighet

Faktor 4: Ærlighet og kommunikasjon av motiver

Faktor 5: Bevissthet rundt say-do gap

Faktor 6: Pragmatisme i forhold til agenda

Faktor 7: Utforskende ironi

Faktor 8: Symmetriske betingelser som grunnlag for hermeneutisk innsats

Faktor 9: Bevissthet i forhold til fordommer

Faktor 10: Handle med respekt

Faktor 1: Strategisk eller kommunikativ sosial handling

Hvis det er slik at mennesker ser sitt liv i perspektiv av et narrativ, er det naturlig å forsøke å forklare alle hendelser i lys av narrativet. Persepsjonen blir lett selektiv. Vi ser etter hendelser som bekrefter narrativet og bortforklarer hendelser som utfordrer narrativet. Å få et menneske til å endre narrativ fra korstoget mot muslimene til krigen mot terror, ville være noe i nærheten av et paradigmeskifte. Hvis dette er målsetningen med strategisk kommunikasjon, er jeg redd sjansen for å lykkes er liten.

I 2011 er narrativet som ligger til grunn for ISAF strategiske kommunikasjon fjernt fra krigen mot terror. Men NATO **har** et narrativ for ISAF, og den strategiske kommunikasjonen har som formål å selge dette narrativet inn hos befolkningen i landet. Tidligere erfaringer med kilden (NATO,) vil i stor grad påvirke hvordan sosiale handlinger oppfattes. Dette skulle tilsi at listen for å bli oppfattet som kommunikativ, ligger rimelig høyt for NATO i Afghanistan. NATO vil i en slik situasjon fortsatt kunne opprettholde troverdigheten ved å være åpent strategisk. Ved fordekte strategiske metoder derimot, vil sannsynligvis både gjennomslagsevne og troverdighet bli svekket på lang sikt. Denne beskrivelsen virker dekkende for perioden før operasjon *Moshtarak* i 2009. Intensjonene

med både operasjonen og planleggingen av strategisk kommunikasjon ifm operasjonen, virker som et skritt i retning av et mer åpent og inkluderende NATO. Siden operasjonen i følge Kai Eide ble mislykket, er det imidlertid vanskelig å evaluere hvor vellykket kommunikasjonsstrategien var.

På bakgrunn av denne oppgavens beskrivelse av NATOs eksterne kommunikasjon i ISAF, konkluderer jeg med at NATO oppfattes som strategiske i sin kommunikasjon i Afghanistan. I følge Habermas vil da alle NATOs handlinger og kommunikative utspill i utgangspunktet bli oppfattet som strategiske.

Faktor 2: Dialog som grunnlag for handlemåter

Åpen diskurs med bevisst bruk av hypotesetesting og konsekvensutredning er Habermas resept for valg av handlemåter hvis man ønsker en kreativ og positiv utvikling²². Lokal deltagelse i valg av handlemåter vil kunne gi oppslutning og langsiktig samarbeide. Bruken av hypotesetesting, gjør at det legges mindre prestisje i valg av løsninger, og at handlemåtene sannsynligvis blir møtt med mindre forutinntatthet, enn hvis de føler de blir påtvunget en løsning som er fabrikkert av utenforstående.

Gjennomgangen av NATO publikasjonene gir ingen signaler om at det legges opp til denne typen samarbeide. Kai Eides bok gir inntrykk av en afghansk president som ved mange tilfeller føler seg stilt i forlegenhet ovenfor sitt folk av NATOs handlinger. Selv om dette etter all sannsynlighet ikke har vært NATOs intensjon, er det en klar indikator på at valgt handlemåte fra NATOs side, ikke er et resultat av dialog der de viktigste afghanske aktørene har fått anledning til å bidra.

Habermas universalitetsprinsipp innebærer i dette tilfellet at konsekvensene av de handlinger NATO velger å gjennomføre, foretrekkes frem for alternative handlemåter av de viktigste afghanske aktørene. En slik situasjon kan være et suksesskriterium for ISAF. Siden Afghanistan er et multietnisk stammesamfunn, er en slik dialog imidlertid vanskelig å fasilitere. I prinsippet burde dialogen også inkludere de Taliban sympatiserende delene av befolkningen. Dette betyr ikke at Talibanopprørets ledelse skal være med i dialogen, men at

²² Refererer til Habermas *Theory of Communicative Action* omtalt i kapittel III fra side 42.

den delen av befolkningen som sympatiserer med disse må være representert. Kai Eide argumenterer for dette, og uttrykker sin beklagelse over at det ikke satses mer på å bruke afghanernes jirgasamlinger. Disse tradisjonsrike samlingene kan brukes for å fasilitere dialog mellom NATO, sivile bidragsyttere og afghanerne selv. Eide går så langt som å anbefale dialog med Taliban ledelsen. Jeg er imidlertid skeptisk til dette. Eide beskriver mulighetene til å få til dialog som bedre før offensiven i 2010. ”Tesen om at det må legges større press på Taliban på slagmarken før dialog kan komme i gang er forfeilet” (Eide, 2010, p. 274). Eide mer enn antyder at NATOs styrkeoppbygging og offensiv bare virker rekrutterende for Taliban, og at ”...rommet for kontakt og dialog skrumper inn” (Eide, 2010, p. 280).

NATOs tilnærming til stammeledere og andre afghanske ledere er Key Leader Engagement. Etter å ha kartlagt lederes liv og personlighet, lages en plan for hvordan de best mulig kan påvirkes til å handle som NATO ønsker. Lederne engasjeres normalt individuelt. Dette gir også muligheter for bevist eller ubevist splitt og hersk fra NATOs side. Dette er en strategisk fremgangsmåte, som er langt fra Habermas anbefaling om mest mulig åpen og inkluderende diskurs. Både Admiral Mullen og Eide trekker frem evne til å forstå som en nøkkel til å kunne bistå Afghanistan til å få slutt på sin egen konflikt.

Faktor 3: Troverdighet

En vesentlig forutsetning for kommunikasjon, strategisk eller ikke, er troverdighet. Slik jeg tolker Habermas er troverdighet avhengig av at konteksten oppfattes som legitim, at det som kommuniseres er sannferdig, og at i dette tilfellet - NATO må være åpne med sine målsetninger, intensjoner, og reaksjoner.

Legitim kontekst innebærer at det må etableres transparente relasjoner mellom afghanske ledere og NATOs personell, og at disse relasjonene ikke blir oppfattet som et svik av den afghanske befolkningen. Stammehøvdinger som handler på bakgrunn av pengegaver eller andre fordeler gitt av NATO, er klare eksempler på en kontekst som ikke vil bli oppfattet som legitim. Det er en stor utfordring å få dette til i Afghanistan, men hvis majoriteten av lokalbefolkningen oppfatter konteksten som legitim, vil det ha vesentlig betydning for NATOs troverdighet og dermed gjennomslagsevne. Kai Eide viser til flere eksempler på at NATO gjennom handlinger skaper en kontekst som ikke oppfattes som legitim for GIROA. Blant annet trekker han frem en hendelse der en gammel mann mistenkt for å være opprører, tvinges til å gå med håndjern over store avstander i ulendt terreng. Når mannen etterpå får

møte President Karzai sier han: ”Jeg tror ikke jeg vil leve lenge nok til å oppleve at dette landet blir vårt igjen” (Eide, 2010, p. 84). Karzai utalte til Eide at dette utsagnet var som å få en dolk i ryggen. Presidenten følte seg ydmyket over at han befolkning ikke oppfattet at det var han og GIROA som styrte landet.

NATOs virkemidler for å distribuere sitt budskap, som for eksempel gjennom *embedding* av journalister kan også være problematiske for troverdigheten. Denne måten å bruke den frie pressen som informasjonskanal for egen strategiske kommunikasjon på, er ikke ny innen krigføring. Den kan være svært effektiv for å spre sitt eget narrativ på kort sikt, men den blir problematisk hvis dette narrativet viser seg ikke å stemme med virkeligheten på lengre sikt. Det er dette Anders Sømme Hammer mener er tilfellet i Afghanistan²³. Han mener NATO fremstiller ISAF som en relativ vellykket operasjon, som over tid vil føre frem. Samtidig beskriver han situasjonen som mislykket i virkeligheten. Han mener NATO beskriver krigen i Afghanistan slik de ønsker at den skal være, ikke slik den i virkeligheten er. Dette mener han resulterer i at opinionen hjemme i Norge blir presentert for en ”drømmekrig” (Hammer, 2010, p. 313).

I en rekke av de NATO publikasjoner som omhandler strategisk kommunikasjon, presiseres det at all kommunikasjon skal være sannferdig. Dette gjelder også innen PSYOPS. I praksis er det likevel kommet frem en del eksempler på det motsatte. Flyangrepet Eide omtaler i Farah provinsen 4. mai 2009 er ett av dem. Han hevder press fra NATO var årsaken til at han valgte ikke å gå ut i pressen med informasjon om at 64 kvinner og barn var blant de drepte. NATO underrapporter disse tallene til 26 sivile, dette på tross av at de i tillegg til FNs tall i følge Aftenposten satt på tall fra Røde Kors som konkluderte med 89 sivile drepte (Tron Strand & Per Anders Johansen, 2011). Når dette tallet allikevel kommer frem gjennom Taliban og Al Jazeera, diskrediteres både NATO og FN.

Når det gjelder NATOs unnfallenhet med å være åpne etter å ha gjort feil, trekker både Nik Gowing²⁴ og Eide frem flyangrepet av to tankbiler i Kunduz 4. september 2009. Igjen er Taliban den eneste kilden som på et tidlig tidspunkt omtaler de reelle sivile tapene. Det går

²³ Refererer til beskrivelsen av strategisk kommunikasjon i Det norske forsvaret på side 41 i oppgaven.

²⁴ Under et foredrag ved FHS høsten 2009.

timevis før NATO kommer etter, og da først etter at det har blitt innlysende gjennom offentliggjøring av filmopptak fra mobiltelefoner i området.

I følge Aftenposten har NATO gitt følgende politiske føringer til strategisk kommunikasjon etter hendelser som har resultert i sivile tap:

Standardresponsen til ISAF bør tilsvare USAs respons både i tid og budskap, som kjennetegnes ved beklagelser av sivile tap, løfter (og gjennomføring) av undersøkelser og uttrykke støtte til familiene, understreke sammenhengen til de militære operasjonene, og legge vekt på Talibans taktikk om å bruke sivile som menneskelige skjold', heter det i et amerikansk referat fra NATOs øverste råd 2. mai 2007 (Tron Strand & Per Anders Johansen, 2011).

Aftenpostens bruk av Wikileaks som kilde, gjør imidlertid etterretteligheten i denne artikkelen diskutabel. PRIOs direktør Berg Harpviken kommer likevel med følgende kommentar til artikkelen: ”- NATOs linje har vært svært ødeleggende og kommunikasjonsstrategien har vært elendig. Det har vært forferdelig dumt å være så lite sannferdig om de sivile tapene. Dette har underminert troverdigheten til de internasjonale styrkene” (Tron Strand & Per Anders Johansen, 2011). Skaden denne typen avslappethet til sannheten påfører NATOs troverdighet er sannsynligvis ikke lett å rette opp.

Faktor 4: Ærlighet og kommunikasjon av egne motiver

Både Habermas og Isaacs peker på kommunikasjon av egne motiver som en forutsetning for dialog. Isaacs presiserer i tillegg ærlighet rundt egne reaksjoner. Admiral Mullen hevder langsiktig relasjonsbygging den viktigste veien til å opparbeide tillit. Tillit er igjen en forutsetning for at NATO opparbeider seg troverdighet til det som oppgis som motiver for ISAF. Både Admiral Mullen og General McCrystal adresserer denne utfordringen i ISAF. McCrystal setter GIRoA og ISAFs troverdighet som hovedmålsetning for NATOs strategiske kommunikasjon i sin Commanders Initial Assessment. Dette er en målsetting som er i harmoni med kommunikasjonsteorien i denne oppgaven, men den praktiske kommunikasjonseffekten av NATOs handlinger synes ikke å følge opp denne intensjonen.

På lavere nivå har NATO iverksatt systematiske forsøk på dialog med afghanerne. NATOs Monitoring and Observing Teams (MOT) oppsøker lokale afghanere og forsøker å etablere relasjoner og komme i dialog. I 2010 ble offensive ISAF operasjoner intensivert i samme område som MOT patruljene forsøkte å etablere dialog med de lokale afghanerne.

Kommunikasjonsmessig er denne blandingen av offensive operasjoner og forsøk på dialog en stor utfordring. Det blir like vanskelig for afghanerne å skille på hvilke soldater som skyter på dem og hvilke som kommer for å kommunisere, som det er for NATO soldatene å skille ut hvem i den afghanske lokalbefolkningen som er Taliban. Resultatet blir fort en dobbeltkommunikasjon, som gjør at den afghanske befolkningen kommer i villrede om NATOs motiver. I tillegg kommer bruken av bevisste villedningstiltak. Kombinasjonen virker svært lite konstruktiv for etablering av dialog. Det samme gjelder det påståtte skillet mellom NATOs pressetalsmenn (PA) og NATOs informasjonsoperasjoner. I desember 2008 slo David McKiernan sammen sine PA og PSYOPS ressurser i ISAF hovedkvarteret (Hemming, 2008). Dette initierte en diskurs innad i NATO så vel som i pressen. Om sammenslåingen hadde noe å bety for PA apparatets troverdighet og tillit i Afghanistan er usikkert. Kanskje er dette en mer ærlig organisering, enn å opprettholde et skille utad. Hvis det var slik at ISAF i en periode instruerte sine PA ressurser til å legge ansvaret over på Taliban når NATO hadde forårsaket skader på sivile²⁵, er det nok lite troverdighet igjen å bevare. PA er et talerør for ISAF. Afghanerne oppfatter det nok slik at NATO noen ganger bruker dette talerøret til å villedde.

Faktor 5: Bevissthet rundt eget say-do gap

I følge Isaacs er bevissthet rundt eget say-do gap er en forutsetning for å kommunisere det man ønsker.²⁶ Admiral Mullen adresserer også dette som en av de mest vesentlige utfordringene til ISAF. Ideelt sett skulle det ikke vært noe say-do gap, med en så stor og sammensatt organisasjon som ISAF, er det nærmest for en utopi å regne. Bevissthet rundt eget gap er imidlertid ikke urimelig å oppnå. Men det holder ikke at stabssjefen i Pentagon har det. Dette må være en erkjennelse hos alle i NATO som har sosial aksjon med afghanere. En slik bevissthet ville også sannsynligvis bidra til å redusere gapet. Denne oppgaven gir ikke grunnlag for å vurdere i hvor stor grad en slik bevissthet forsøkes stimulert i de respektive lands utdanning til tjeneste i ISAF, ei heller i hvor stor grad det vektlegges hos NATOs kommandanter ute i felt. General McChrystals inntreden og innledende fase av operasjon Moshtarak, var imidlertid positive tegn. Når denne operasjonen i følge Eide ble

²⁵ Ifølge Aftenposten med Wikileaks som kilde.

²⁶ Refererer til omtale av Isaacs teori om dialog på side 49 i oppgaven.

mislykket, har det i ettertid vært lite offentlig selvransakelse fra NATOs side. Hvis say-do gap ikke gjøres offentlig, er det liten grunn til å tro at majoriteten av NATOs soldater kjenner til det. Noe som ville ha vært et godt grunnlag for en av Isaacs dialogfremmede kvaliteter – forutseende intuisjon. Evnen til å kunne forutse hva som er til hinder for felles forståelse mellom NATO personell og afghanere. Uansett er arenaen for all potensielt fruktbar dialog mellom NATO og afghanerne, summen av fordommene hos alle som deltar. Det virker i alle fall som denne vissheten er tilstede hos oberst Rune Solberg. Hans innsikt i, og fustasjon over hvordan den norske innsatsen etter hans mening skaper misstro til GIRoA og styrker Taliban, er et godt eksempel på bevissthet rundt eget say-do gap²⁷. Handlemåten står i skarp kontrast i Norges Farjab strategi²⁸, der vi har som erklært hovedmål å bistå og styrke GIRoA. Det er liten grunn til å tro at situasjonen er så mye bedre i resten av ISAFs operasjonsområde.

For at dialog skal kunne bli fruktbar, må NATO unngå å være reaktive. Dialog er avhengig av refleksjon over andres synspunkter og åpenhet med egne²⁹. Eide omtaler McCrystals inntreden som et brudd med tidligere tenkning. For befolkningen i Afghanistan er det vesentlig å alliere seg med aktører som kan gi de beskyttelse ikke bare i dag, men også i fremtiden. NATOs kommunikasjon lover dem at GIRoA støttet av NATO kan gi slik beskyttelse, samtidig annonser Obama at USA begynner sin uttrekking fra landet sommeren 2011. Ballen er dermed spilt over til Talibans kommunikasjonsapparat.

Faktor 6: Pragmatisme i forold til agenda

The Theory of Communicative Action bygger på en klar demarkasjon mellom strategisk og kommunikativ sosial handling. Richard Rorty snur dette på hodet med å hevde at alle har en agenda³⁰. Han erklærer dermed kommunikasjon uten strategi som en utopi. I forhold til Habermas modell har jeg allerede plassert NATO på strategisk side. NATO har en agenda

²⁷ Refererer til omtale av oberst Solbergs artikkel i Aftenposten omtalt på side 39 i oppgaven.

²⁸ Refererer til omtale av den norske Farjabstrategien på side 38 i oppgaven.

²⁹ Refererer til Isaacs forutsetninger for dialog omtalt på sidene 51 til 54 i oppgaven.

³⁰ Refererer til Rortys kritikk av Habermas på side 47 i oppgaven.

med sin kommunikasjon. Ane Marte Nordviks masteroppgave tyder på at hovedmotivet for den norske kommunikasjonen er å fremstille Norge som en fredsnasjon³¹. Gro Mette Moens masteroppgave egen viser at norske medier har hovedfokus på den norske insatsen isolert, og hovedsakelig fremstiller denne som vellykket³². Silke vinklinger vil kunne komme i konflikt med NATOs narrativ. Norge er en småstat, og har dermed et bidrag i Afghanistan som er av en slik størrelse at det sannsynligvis ikke vil ha noen vesentlig betydning for utfallet av operasjonen. Det samme er tilfellet med mange av de andre bidragsyterne i ISAF. Når disse småstatene allikevel har en agenda i å vise frem egne suksesshistorier, kan den samlede kommunikasjonen fra ISAF bli ganske forvirrende. Det er imidlertid ikke bare småstatene som representerer en utfordring. Det er naturlig at store stater, som bidrar mye, også har en nasjonal agenda de ønsker å kommunisere. De store statene med USA i en særstilling, har proporsjonalt med sitt bidrag en mye større mulighet for å kommunisere sin agenda. Både Rorty og Isaacs anbefaler en prosess der partene gjennom å gjøre seg kjent med hverandres motiver, kan identifiseres fellesinteresser. I dette konglomeratet av agendaer blant ISAF personellet er det utfordrende å skulle finne fellesinteresser med afghanerne, som også har en befolkning med et minst like omfattende sett agendaer. NATOs satsing på *Key Leader Engagement* viser en bevissthet rundt afghanske agendaer. Innen KLE utnyttes afghanske lederes agendaer til å oppnå egne taktiske målsetninger. Utfordringen er at disse taktiske gevinstene kan føre til missnøye blant andre afghanere pga forfordeling. Slik kan taktiske gevinster bli til operasjonelle- eller i værste fall strategiske nederlag.

Faktor 7: Utforskende ironi

I følge Rorty er utforskende ironi et godt verktøy for å utvikle forståelse mellom mennesker. Et alternativ til å fortelle afghanerne hva NATO mener er *Desired End State*, er å stille åpne spørsmål rundt hvordan livet ville bli i landet hvis Taliban fikk tilbake makten, eller hvis det ble satset videre på en opiumsfinansiert økonomi. Det samme gjelder utfordringene med korrupsjon ved satsning på en sterk sentralstyring av landet. Det er helt vesentlig at denne ironien i Rortys forstand utøves på en slik måte at ISAF viser respekt for afghanerne og deres kultur. Den skal ikke være nedlatende, men utforskende. Slik ironi kunne være en

³¹ Refererer til masteroppgave ved UiO omtalt på side 39 i denne oppgaven.

³² Refererer til masteroppgave ved UiO omtalt på side 40 i denne oppgaven.

katalysator for en diskurs om landets utvikling ledet av afghanerne selv. I tillegg måtte NATO være villig til å vurdere seriøst alle ironiske innspill fra afghanerne, angående egne motiver og handlemåter. Kai Eides bok gir ikke inntrykk av at NATO så langt har vært særlig åpen for afghansk ironi, men NATO har ofte brukt ironi i sin kommunikasjon vedrørende Taliban. Jeg har imidlertid fått inntrykk av at denne ironien har hatt litt for normativt preg. Ironiske spørsmål som inneholder eller sterkt indikerer fasit, stimulerer ikke til kritisk refleksjon.

Faktor 8: Symetriske betingelser som grunnlag for hermeneutisk innsats

Å samle afghanere, sivile og militære til dialog er i følge min tolkning av Habermas ikke nok. Siden deltagerne på grunn av til dels svært forskjellig bakgrunn vil ha ulike forståelseshorisont, krever situasjonen en hermeneutisk innsats. Dette innebærer at NATO må fokusere på å lytte og prøve å sette seg inn i de afghanske ledernes forståelseshorisont. Dette er svært vanskelig å fasilitere, og vil selv om alle parter ønsker å gjøre et forsøk, ta lang tid. Iht Habermas teori krever en slik prosess symmetriske betingelser for deltagerne. Afghanerne må føle at diskursen gjennomføres like mye på deres betingelser, som på NATOs. Siden de ikke-afghanske aktørene disponerer både majoriteten av maktmidler og de økonomiske ressursene, er dette en stor utfordring. Mangelen på symmetriske betingelser fører til forlegenhet og lite konstruktive behov for selvhevdelser fra GIROAs side (Eide, 2010, p. 85).

Dialog mellom afghanere i kjortel og NATO soldater med kroppspansring og gevær, blir nok sjelden symmetrisk. For NATOs del vil det kreve både ydmykhet og kreativitet. MOT lagenes forsøk på å etablere relasjoner og komme i dialog gjennomføres ikke på symmetriske betingelser. På tross av dette bærer den noe frukter. Antageligvis baserer oberst Solbergs uttalelser seg blant annet på rapporter fra hans MOT lags dialog med lokale afghanere i distriktet. Slik situasjonen utviklet seg i 2010, med intensivering av offensive ISAF operasjoner i samme område som MOT patruljene, vil denne typen dialog foregå under enda mindre symmetriske forhold enn tidligere.

Satsingen på *Cultural Advisors* og NATOs *Gender* program kan være skritt i riktig retning. Disse programmenes betydning for kommunikasjonen i konflikter som den i Afghanistan kan være interessante områder for videre forskning. Kai Eide etterlyser mer fokus på afghanske initiativ til dialog fra NATOs side. Organisasjonen Afghan National Peace Jirga,

har arrangert flere fredsjirgaer med inntil 700 mullaer og afghanske ledere. Denne muligheten til dialog har så langt ikke vært prioritert av NATO. Hvis NATO bygger vider på slike afghanske initiativ vil det vær et godt skritt i retning av mer symmetriske betingelser. Det at dialogen initieres av og gjennomføres på afghanernes premisser vil sannsynligvis være en viktig faktor.

Faktor 9: Bevissthet i forhold til fordommer

I følge Hans-Georg Gadamer kan den som forsøker å forstå bli villedet av sine fordommer. Han skisserer to hermeneutiske metoder for å unngå denne villedningen.

NATOs strategiske kommunikasjon legger grovt sett opp til å formidle et politisk forankret narrativ eller budskap til spesifikke målgrupper. Slik jeg forstår Gadamer vil dette bare kunne lykkes hvis budskapet tilpasses målgruppenes foroppfatninger³³. Dette er imidlertid svært krevende, og metodene har vært gjenstand for debatt mellom de ledende hermeneutikere i et halvt hundre år.

For å omgå denne utfordringen ved enveis strategisk kommunikasjon, er det en mulighet å velge en annen metode for å nå frem til mål gruppene – toveis kommunikasjon i form av dialog. NATO må da håndtere den andre av Gadamers alternative forutsetninger - at vi relater afghanernes budskap til helheten av våre egne oppfatninger. Det som gjør dette vanskelig i praksis, er at NATO må avdekke egne forutinntattheter før vi kan tolke afghanernes budskap. NATO er på samme måte som Afghanistan sammensatt av mange fraksjoner med ulik agenda og kultur. Dette er derfor også krevende. Begge fremgangsmåtene er dermed utfordrende, men det burde være lettere å starte med egne fordommer enn å kommunisere et budskap som skal være tilpasset konglomeratet av alle afghanske fordommer.

En av de største hindringene for dialog, er i følge Isaacs "oss & dem" settinger. At NATO soldater bruker stereotype og nedsettende betegnelser på afghanske tjenestemenn og soldater, er eksempler på slike hindringer. Slik jeg forstår Isaacs vil dette kunne resultere i at NATO soldater tror de handler ut fra et velfundert helhetsperspektiv, mens de reelt sett handler ut i fra fordommer. Et slik utgangspunkt vil hemme dialog og skape fremmedgjøring

³³ Refererer til omtale av Gadamers teori om hermeneutikk mot på side 48 i oppgaven.

mellom NATO og afghansk personell. Janus Metz dokumentarfilm *Armadillo* med påfølgende debatt, tyder på at oss & dem settingene i høyeste grad er til stede i Afghanistan (Metz, 2010). Filmen viser både den store kulturforskjellen mellom de afghanske og danske soldatene, og mangelen på forståelse og respekt mellom dem. Filmen gir inntrykk av at dette går begge veier. Hvis NATO bevisst hadde valgt å fokusere på egne fordommer, ville det sannsynligvis ha vært en katalysator både for dialog og samarbeide med afghanerne.

Faktor 10: Handle med respekt

Isaacs vektlegger betydningen av respekt som en forutsetning for reel dialog. Det er mange måter NATO kan vise respekt for afghanerne og GIRoA på. Isaacs fremhever spesielt fokus mot de bakenforliggende årsakene til adferd. I NATOs tilfelle afghanernes adferd, for dermed å kunne respektere deres handlinger i lys av deres eget narrativ. NATO bruker mye resurser på etterretning for å avdekke motiver for handling hos den antatt talibansympatiserende delen av befolkningen. Kanskje kunne disse motivene blitt vel så godt avdekket gjennom åpen og symmetrisk dialog med disse grupperingene. Oberst Solberg gir med sin artikkel i Aftenposten uttrykk for forståelse av den pasjtunske befolkningens fusterasjon over forfordelingen i Afghanistan i dag, og at dette sannsynligvis er rekrutterende for Taliban. Det kan se ut som om NATO evner å identifisere afghanernes bakenforliggende motiver, men at NATO sliter med å omsette denne kunnskapen i konstruktive handlemåter. Dette har klar sammenheng med mangelen på vellykket koordinering av den helhetlige internasjonale innsatsen i Afghanistan, likevel er det slik at for NATO er det mest konstruktivt å fokusere på den delen av innsatsen de kan gjøre noe med – den militære innsatsen. Siden 2010 har den militære innsatsen vært mest preget av offensive operasjoner i de pasjtunske områdene. Jeg kan ikke se at denne innsatsen kommuniserer respekt for de bakenforliggende årsakene til de lokale innbyggernes adferd.

V. Syntese – det store bildet

You can fool all the people some of the time, and some of the people all the time, but you cannot fool all the people all the time.

- Abraham Lincoln

Hva vil NATO oppnå i Afghanistan med ISAF operasjonen

Hva er rasjonalet for at NATO velger å gå inn i Afghanistan? Den utløsende hendelsen var 11. september 2001. Allerede 12. september 2001 vedtok NATO at terrorangrepene 11. september kom inn under artikkel 5 i Atlanterhavspakten. På den norske regjeringens nettside begrunnes NATOs handlinger på følgende måte: "...angrepet 11. september ble ansett som et angrep på alle Natos medlemsland, og at alle medlemmene hadde plikt til å bistå USA i arbeidet med å gjenopprette fred og stabilitet" (Utenriksdepartementet, 2011). USA gikk allerede i oktober 2001 inn i Afghanistan gjennom operasjon *Enduring Freedom*. Dette var en offensiv operasjon for å nedkjempe Al Qaida i landet, fjerne Taliban fra makten og potensielle rekrutteringsbaser for terrorister. For å fylle maktvakuumet i landet på en forsvarlig måte, vedtok FN en resolusjon som ble grunnlaget for NATOs ISAF operasjon.

"I resolusjon 1386 som ble enstemmig vedtatt 20. desember 2001 betegnet FNs sikkerhetsråd situasjonen i Afghanistan som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. På bakgrunn av Bonn-avtalen og etter ønske fra afghanske myndigheter vedtok Sikkerhetsrådet å opprette en internasjonal styrke - International Security Assistance Force – ISAF."
(Utenriksdepartementet, 2011)

I følge FN var situasjonen i Afghanistan en trussel mot internasjonal sikkerhet, og NATO vedtok at medlemmene pliktet å bistå USA med å gjenopprette fred og stabilitet. Det er heller ikke urimelig å se for seg at USA også kunne ha et hevnmotiv. Spesielt innenrikspolitisk ble det i tiden etter 11. september fra mange krevet hevn. I sin første tale etter angrepet gjør daværende President George W. Bush det klart at både terroristene og de som støtter de vil måtte betale:

'...thousands of lives were suddenly ended by evil' and asks for prayers for the families and friends of Tuesday's victims. 'These acts shatter steel, but they cannot dent the steel of American resolve,' he says. The president says '...the U.S. government will make no distinction between the terrorists who committed the acts and those who harbor them' (CNN, 2001)

Selv om denne kommunikasjonen i hovedsak var rettet mot et amerikanske innenrikspublikum, ble det kommunisert til hele verden. Det samme ble bildene av landets befolkning som spontant trakk jublende ut i gatene når Osama Bin Laden ble drept, 10 år etter at krigen mot terror ble erklært. I den arabiske delen av verden oppfatter mange at de blir utsatt for en kollektiv avstraffelse for handlinger de ikke på noen måte føler at de står bak. Afghanistan er også et land som grenser til eller har nærhet til mange land med ulike interessekonflikter, som Russland, Pakistan, India, Iran og Kina. Det er grunnlag for å spekulere i ulike nasjonale motiver for bidragene i Afghanistan, ikke bare for USA. NATO vedtak fordrer imidlertid konsensus blant medlemmene. Uansett eventuelle nasjonale agendaer, vedtok NATO å støtte USA i gjenoppretting av fred og stabilitet. Dette står i skarp kontrast til Al Qaidas narrativ, der de fremstiller seg selv som offer for et korstog mot verdens muslimer. Et narrativ som spiller både på historisk og nåværende stigmatisering av araberverden. I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i at NATOs målsetning er den de faktisk har vedtatt med konsensus. Jeg bruker derfor målsetningen om et stabilt og demokratisk Afghanistan, som et langsiktig sikkerhetsmessig forebyggende tiltak, som hoveddrasjonale for NATO med ISAF operasjonen. Imidlertid er også den kommunikasjonen de ulike innenrikspolitiske agendaene medfører vesentlige for oppgaven.

Det virkelig store spørsmålet er hvordan kunne 11. september skje? Prof. Thomas P.M. Barnett beskriver i sin bok *The Pentagon's New Map*, det han mener er verdens altoverskyggende sikkerhetspolitiske utfordring i vår tid. Barnett mener en ny front deler verden i to. Fronten mellom de land som er innenfor det han kaller den fungerende kjernen av den globaliserte verden, og de land som faller utenfor. Dette gapet i levestandard, skaper i følge Barnett en dypfølt misnøye. Denne misnøyen mener Barnett er grunnlaget mange av de konfliktene vi ser i dag. Det eneste virkelig effektive og langsiktige sikkerhetspolitiske tiltaket blir dermed å redusere gapet (Barnett, 2004, p. 56). Barnetts filosofi er på ingen måte offisielt synspunkt hverken i USA eller NATO. Boken har imidlertid vakt oppsikt, og har vært en inspirasjon for diskusjon og endring av fokus innen sikkerhetspolitikk, ikke minst i USA. Det er liten tvil om at gap i levestandard kan skape misnøye og sågar misunnelse. At det skaper hat og grobunn for terrorisme og konflikter, er ikke usannsynlig. Hvis det er slik, at gapet i levestandard er den største sikkerhetspolitiske utfordringen i dag, er det likevel liten grunn til på tro at USA og resten av den erklært fungerende kjernen av den globaliserte verden, vil redusere egen rikdom til fordel for de milliarder av mennesker som faller utenfor. Mer sannsynlig er det at USA og NATO ser seg tjent med relativt velfungerende,

demokratiske og transparente styresmakter i disse landene. Dette er også mer i tråd med sikkerhetsrådsresolusjonen som er grunnlaget for ISAF.

Hvilken type kommunikasjon vil ha best forutsetning for å lykkes i teorien

Hvordan skal man lykkes med å hjelpe land som Afghanistan til et selvstendig og fungerende samfunn? Dr. Robert D. Deutsch er *Senoir Associate for International Communications ved Center for the Study of the Presidency and Congress*. Han er kognitiv antropolog, og argumenterer for bruk av strategisk kommunikasjon for å vise befolkningen i land som Afghanistan, at vi forstår deres situasjon, og til å oppnå reel dialog med dem. I følge Deutsch skal man ikke prøve selge inn sin egen historie, men å skape et identifiserende bånd med målgruppene. "If we can show that we understand them and the stories they have about themselves, their attachment to and regard for us will grow" (Deutsch, 2010). Kan kommunikasjon brukes til å skape et identifiserende bånd mellom NATOs medlemsland og innbyggerne i et fattig og herjet land som Afghanistan? Og bør kommunikasjonen være strategisk? Habermas mener ikke det. Han ser den voldspiralen som han mener terroren er en del av, som et resultat av forvrengt kommunikasjon. Habermas mener denne spiralen har oppstått over tid, og som følge av missforståelser, manglende forståelse mellom kulturer, og på tvers av den økende ulikhet som følge av globalisering, uoppriktighet og bedrag. Han mener spiralen av forvrengt kommunikasjon utvikler seg til en spiral av ukontrollerbar gjensidig misstillit. Habermas mener spiralen kan reverseres med en bevisst hermeneutisk innsats. Dette harmonerer i med Deutsch syn. Han kaller imidlertid virkemidlet strategisk kommunikasjon, selv om det han beskriver minner mer om kommunikativ handling. Jeg er usikker på hvor bevisst dette er fra hans side. Også Kai Eide agremerer for dialog og forsoningspolitikk fra NATO. Det mest positive med strategisk kommunikasjon slik NATO gjennomfører den, er bevissthet rundt de helhetlige kommunikasjonseffektene av NATOs handlinger. Dette er nok helt vesentlig for hvor vellykket bruk av militærmakt er. Jeg syns imidlertid at det er et svært interessant spørsmål om det er mulig å kombinere dette med å fasilitere åpen dialog.

I følge Habermas fører ikke strategisk sosial handling til øket innsikt og forståelse. Hvis man legger til grunn at målsetningen med vår kommunikasjon er øket grad av forståelse på tvers av Barnetts gap i levestandard, kan ikke strategisk kommunikasjon være riktig virkemiddel.

Slik jeg tolker Habermas må man forlate konseptet med å ta utgangspunkt i et strategisk narrativ som skal selges inn. Narrativet må erstattes med åpenhet og nysgjerrighet mot de menneskene og den kulturen vi ønsker vise at vi forstår. Vi må sette oss inn i deres situasjon, og gjennom både ord og handlinger vise at vår intensjon er å hjelpe afghanerne til på egenhånd å redusere gapet i levestandard. Dette må gjøres på deres premisser, like mye som på våre. Hermeneutikk og dialog krever gode relasjoner og tillit. Imidlertid har Rortys et svært godt poeng i sin kritikk av Habermas. Alle mennesker har sitt narrativ, og alle stater har minst en agenda – hvis vi ikke er pragmatiske og godtar dette, står vi i fare for at metodene som foreskrives bare vil fungere i teorien. Dette gjør at NATO fort kan havne i en *unconscious deception* situasjon. Hvis NATO imidlertid er åpne med sine agendaer – *open strategic action*, med målsettinger som ikke er dogmatiske men åpne for påvirkning fra afghanernes side, kan dialog likevel være oppnåelig³⁴. I praksis vil dette være å anvende Habermas teori som et utgangspunkt for hvordan kommunikasjon planlegges og gjennomføres, men med et pragmatisk og åpent forhold til partenes agendaer. Med andre ord en demarkasjon i forhold til hvilke sosiale handlinger som er hensiktsmessige, som totalt sett ligger et sted mellom Habermas og Rorty.

Broen mellom Habermas og Mullen

Admiral Mullen har uttalt at troverdighet, mangel på langsiktig relasjonsbygging og NATOs say-do gap er blant ISAFs største utfordringer. Han innser at de største problemene med strategisk kommunikasjon i Afghanistan ikke er kommunikasjonrelaterte, men er problemer som stammer fra overordnet politikk. Han innser også NATOs fokus på å selge inn et narrativ, går på bekostning av å etablere relasjoner og lytte til den afghanske befolkningen. Dette er langt på vei en omskrivning av Habermas betraktninger i *Filosofi i terrorens tid*. Fokus på gjensidig forståelse – hermeneutikk og NATOs say-do gap, er til forveksling like i deres respektive analyser av situasjonen. Habermas fremhever viktigheten av at handlinger som er konsistente i forhold til hva som uttales over tid, bygger tillit og troverdighet. Dette er en utfordring det er fullt mulig å gjøre noe med i ISAF. Det fordrer imidlertid større grad av realisme, oppriktighet og ærlighet i NATOs uttalelser, enn hva denne oppgaven viser eksempler på. Mullens sitat; "...to put it simply, we need to worry a lot less about how to communicate our actions and much more about what our actions communicate" (Mullen,

³⁴ Refererer til illustrasjon av demarkasjonsforskjeller mellom Habermas og Rorty på side 57 i oppgaven.

2009) er en insikt som også i stor grad harmonerer med Habermas teori. Denne måten å tenke på vil i imidlertid medføre omlegging av NATOs kommunikasjonspolicy.

Behov for ulike typer kommunikasjon ved forskjellige anledninger

ISAF er i en kompleks situasjon. Hvis det var slik at det bare var behov for dialog i Afghanistan, hadde det ikke vært behov for noen militær operasjon. NATO gikk imidlertid inn i landet med et FN mandat. Uansett er NATO i den utfordrende situasjonen at de både skal bidra til innbyggernes sikkerhet, og gjennom dialog med sentrale og lokale ledere, finne løsninger for å gjøre landet i stand til å fungere som en stat. Isaacs poengterer man trenger å bruke ulike kommunikasjonsmidler til ulike situasjoner. ISAF kan ikke satse på dialog alene, men må bruke den type kommunikasjon som best støtter respektive formål. Imidlertid er relasjonsbygging, tillit og troverdighet langsiktige faktorer. Handlinger som skader NATO på disse områdene, vil derfor være svært negativt for ISAF operasjonen. Dette virker rimelig klart også i Admiral Mullens analyse, men det har vært vanskelig for NATO i praksis.

Hvilket helhetsbilde tegner analysen av NATOs eksterne kommunikasjon

I NATOs konsept for strategisk kommunikasjon, oppgis følgende målsetning for strategisk kommunikasjon i NATO:

The aim of NATO Strategic Communications is to ensure that NATO's audiences, whether in the Nations or in a region where a NATO operation is taking place, either friendly or adversarial, receives truthful, accurate and timely information that will allow them to understand and assess the Alliance's actions and intentions. This will deter aggression and promote NATO's aims and objectives (NATO, 2010).

Det ligger ingen ambisjon om dialog i denne målsetningen. Kun en intensjon om å skape forståelse, og dermed rettferdiggjøre egne handlemåter i og utenfor operasjonsområdet. I NATOs policy dokument for strategisk kommunikasjon er dette enda tydeligere: ”

...multiplicity of efforts and maximum reach, engaging all of NATO communications capabilities and all available communications platforms to strengthen the dissemination of consistent messages” (NATO, 2009e, p. 3). NATOs politikk er å spre og selge inn sitt budskap på mest mulig effektiv måte. Dette stemmer godt overens med det bildet analysen av NATOs strategiske kommunikasjon i ISAF. Analysen viser også at NATOs budskap kan være vikarierende på grunn av utallige nasjonale agendaer, som kommer i konflikt med

ISAF narrativet. Deler av NATOs handlinger underbygger ISAF narrativet, mens andre kan virke forvirrende. Eksempler på dette er at styrker fra samme leirer brukes til henholdsvis mentorering, dialogskapende patruljer og rene kampoppdrag for å nedkjempe angivelige Taliban soldater. Disse soldatene kan godt være de samme menneskene ISAF møter under mer dialogskapende aktiviteter. Prinsippene for strategisk kommunikasjon illustrert med orkestermetaforen, der et notene i form av narrativet skal spilles av hele organisasjonen er kanskje ikke så kompliserte. Realiseringen av den planlagte strategien er imidlertid slik Henry Mintzberg beskriver det noe helt annet³⁵. Den realiserte langtidseffekten av NATOs strategiske kommunikasjon hos befolkningen i Afghanistan er ikke i nærheten av hva NATO i utgangspunktet hadde planlagt for. Det helhetlige bildet NATO kommuniserer er sannsynligvis kaotisk for afghanerne. Analysen i denne oppgaven tyder på at NATO hos mange afghanere, vil etterlate et inntrykk av en lite helhetlig og vikarierende kommunikasjon, der NATO er mer opptatt av å kommunisere sitt eget narrativ, enn å beskrive virkeligheten i Afghanistan. NATOs virkelighetsbeskrivelser vil dermed ofte være i konflikt med hvordan afghanerne selv oppfatter den.

³⁵ Refererer til omtale av Henry Mintzbergs teori om realisering av strategi på side 15 i oppgaven.

VI. Konsekvensanalyse

Så langt har jeg gjennomført en analyse av NATOs eksterne kommunikasjon på bakgrunn av oppgavens utvalgte kommunikasjonsteori, og presentert en syntese av kommunikasjonssituasjonen i Afghanistan. I konsekvensanalysen tar jeg utgangspunkt i hvilken type kommunikasjon som har best mulighet for å bygge oppunder de langsiktige målsettingene i Afghanistan iht syntesen.

Utleddning av faktorer

På bakgrunn av syntesen utledes følgende suksessfaktorer for NATOs eksterne kommunikasjon i ISAF:

- Narrativet må erstattes med åpenhet og nysgjerrighet
- Åpen med egen agenda
- Bygge gode relasjoner og tillit
- Åpen for påvirkning fra afghanernes side
- Dialog og diskurs som grunnlag for utviklingen

Suksessfaktorene brukes så til å utlede faktorer til konsekvensanalysen. Hver faktor sammenholdes med relevante funn i første analyse. Fokuset er hvilke konsekvenser NATOs satsning på strategisk kommunikasjon vil kunne få for den langsiktige måloppnåelsen i Afghanistan. Følgende faktorer utledes til konsekvensanalysen:

Faktor A: Narrativet må erstattes med åpenhet og nysgjerrighet → Konsekvenser av strategisk handling

Faktor B: Åpen med egen agenda → Konsekvenser av manglende åpenhet

Faktor C: Bygge gode relasjoner og tillit → Konsekvenser av mangelfull satsing på relasjonsbygging

Faktor D: Åpen for påvirkning fra afghanernes side → Konsekvenser av manglende åpenhet for afghansk påvirkning

Faktor E: Dialog og diskurs som grunnlag for utviklingen → Konsekvenser av manglende satsning på dialog

Faktor A: Konsekvenser av strategisk handling

En konsekvens av strategisk kommunikasjon er at alle NATOs handlinger blir oppfattet som strategiske. I praksis kan dette medføre at alt personell fra NATO som henvender seg til en afghaner ikke blir oppfattet som åpen og tillitsvekkende, men som en budbringer av en politisk agenda. Dette vil være en stor utfordring for blant annet MOT lagene som prøver å komme i dialog med de lokale innbyggerne, og for enhver avdeling som kommer kjørende inn i en landsby. NATOs fokus på å distribuere et narrativ kan derfor være direkte hemmende for ISAF operasjonens forsøk på dialog med afghanerne.

NATOs bruk av villedning er antageligvis det som i sterkest grad bidrar til at NATO oppfattes som strategiske i sin kommunikasjon, og dermed det som er mest ødeleggende for fruktbar dialog med afghanerne. Det er nok på dette området NATO har størst potensial til å rette opp det inntrykket alliansen skaper i Afghanistan. Hvis NATO over tid viser at det tar avstand fra villedning både i ord og ikke minst i handlinger, vil sannsynligvis gevinsten kunne bli stor.

Imidlertid er det nok ikke virkemidlene som er den største utfordringen. Hvis det er slik som Anders Sømme Hammer og Aftenposten beskriver³⁶, at NATO er mer opptatt av å kommunisere sitt narrativ enn å beskrive virkeligheten i Afghanistan, er selv de mest åpne av virkemidlene innen NATOs kommunikasjon problematiske. Hvis den Afghanske befolkningen opplever at verdenspressen ikke beskriver virkeligheten slik de selv opplever den, vil det diskreditere troverdigheten til hele den vestlige verden for dem. Hvis de i tillegg kjenner seg mer igjen i den virkelighetsbeskrivelsen i Talibans kommunikasjon, vil det kunne få strategisk betydning for utfallet i Afghanistan. Da vil det å vinne kampen om den mest overbevisende historien i verdensopinionen, bli en taktisk seier som kan føre til et strategisk tap for NATO på lang sikt. Denne utviklingen ville i tilfellet stemme bemerkelsesverdig godt overens med Habermas analyse i *Filosofi i terrorens tid* (Habermas & Derrida, 2005).

³⁶ Refererer til oppgavens analyse av NATOs troverdighet på side 62.

Faktor B: Konsekvenser av manglende åpenhet

Konsekvensene av skjulte strategisk handlinger, spesielt villedning, er svært negative for NATOs omdømme i Afghanistan. I de tilfeller NATO handler åpent strategisk og i tillegg legger vekt på å kommunisere sin agenda, vil muligheten for fruktbar dialog med afghanerne være vesentlig bedre. Konsekvensene av NATOs mangel på troverdighet er vanskelige å komme forbi, men åpenhet rundt egne agendaer kan være første skritt for å opprette tillit. Skjulte agendaer virker også forsterkende på den afghanske oppfattelsen av et say-do gap. Hvis NATO derimot endrer sin kommunikasjon til åpent strategisk handling, slik at afghanerne får innblikk i NATOs agenda, vil også konsekvensene av eventuelle say-do gap bli mindre.

At NATO er pragmatiske i forhold til agenda kan være et godt utgangspunkt. Afghanistan er et sammensatt land med mange og sprikende interesser. Pragmatisme både til egen og andres agenda er derfor ikke negativt, men den må kombineres med åpenhet og tillit til de menneskene NATO ønsker dialog med. Det er en forutsetning at også NATO opparbeider seg tillit fra afghanerne. Hvis denne pragmatismen kombineres med nysgjerrighet for afghanernes agendaer, og nysgjerrighet til hvordan afghanerne reagerer på NATOs agenda, kan den brukes konstruktivt. Imidlertid kan det synes som om NATO bruker prinsippet med å finne lokale fellesnevner i agenda til noe helt annet - som et utgangspunkt for lukket påvirkning av lokale lederskikkelser heller enn åpen diskurs. Dette kan skape illegitime settinger, og kan gå på bekostning av helhetlige løsninger. Et sannsynlig resultat av en slik handlemåte, er at NATO kan vinne frem i en rekke lokale enkeltsituasjoner, men at dette vil gå på bekostning av eskalerende missnøye i andre deler av befolkningen. Et eksempel på dette er den norske forfordelingen av folkegrupper i Farjab. NATOs manglende åpenhet har også direkte konsekvenser for personellets mulighet for relasjonsbygging.

Faktor C: Konsekvenser av mangelfull satsing på relasjonsbygging

Admiral Mullen pressiserer viktigheten av å bygge gode relasjoner i Afghanistan: "...we must listen to them; we must engage them one heart and one mind at a time – over time" (Mullen, 2009). NATOs gjentakelse av sitt planlagte budskap frem for å være ærlig med sivile tap etter ISAFs handlinger har imidlertid ikke bare vært skadelig for NATO, men også for interne afghanske relasjoner. NATOs handlemåter har vært direkte negative for GIROA

og den afghanske presidentens troverdighet, og dermed myndighetenes relasjoner til egen befolkning. For å bygge relasjoner er det vesentlig å forstå hverandre. NATOs mangelfulle satsing på hermeneutikk har også vært negativ for relasjonsbyggingen i operasjonen. Dette er spesielt viktig i Afghanistan på grunn av den store kulturforskjellen. Langsiktig relasjonsbygging er et godt grunnlag for øket tillit til NATO.

NATO personells fordommer mot afghanere og spesielt de tilfeller der disse fordommene generaliseres, er et hinder for å kunne bygge relasjoner og tillit. Selvfølgelig er det mange blant NATOs personell som evner å møte afghanere uten fordommer. Det er imidlertid mye lettere å merke seg ved de som gir uttrykk for fordommer, enn de som ikke gjør det. Det NATO personell som for lov til å vise sine fordommer ovenfor afghanere gjør derfor sannsynligvis mye større skade, enn det personell som ikke gjør det evner å rette opp. Dette er derfor et område hvor NATO kan ha stor gevinst av en målrettet holdnings påvirkning av sitt personell. Hvis befolkningens tillit skal vinnes er det også vesentlig at NATO personell viser afghanerne respekt. Konsekvensene av mangel på respekt vil sannsynligvis være umiddelbare. Uten gjensidig respekt er det ikke noe grunnlag for å bygge gode relasjoner, og heller ikke for tillit. Særlig negativt er det når NATOs handlinger samt måte å takle dem på kommunikativt, provoserer president Karzai til å komme med sjokkerende uttalelser, som at han vurderer å slutte seg til Taliban. Slike episoder er tegn på at NATO oppnår det motsatte av hva som er intensjonen, og at afghanerne føler seg tilsidesatt i utviklingen av eget land. Relasjoner brytes heller enn de bygges.

NATO har satt sitt eget say-do gap på agendaen, men det er i praksis er svært utfordrende å redusere gapet. Det at NATO adresserer utfordringen er imidlertid et godt grep med tanke på relasjonsbygging. Mullen adresserer imidlertid også en annen utfordring som ofte kommer i konflikt med intensjonen om å eliminere NATOs say-do gap. Politiske føringer for operasjonene vil nødvendigvis være dynamiske. I tillegg til å være en av de største utfordringene innen kommunikasjon, er dette en utfordring det er svært vanskelig å gjøre noe med. Konsekvensen av at ISAF ikke blir trodd på at de vil bli i Afghanistan så lenge det er et sikkerhetsmessig behov for de der, kan være direkte rekrutterende for Taliban. Den afghanske befolkningen har behov for å bygge langsiktige relasjoner og gjensidig tillit med noen som kan hjelpe og beskytte dem både nå og i fremtiden. Dette blir et paradoks for NATO – de er avhengige av å bygge gode relasjoner for å lykkes i Afghanistan, men afghanerne vil ikke bygge relasjoner til noen de ikke stoler på vil bli der for å beskytte dem i

fremtiden. Konsekvensene av NATOs mangelfulle prioritering av relasjonsskapende handlemåter vil totalt sett kunne bli avgjørende for oppdraget i Afghanistan.

Faktor D: Konsekvenser av manglende åpenhet for afghansk påvirkning

Nok en negativ konsekvens av strategisk handling er at det blokkerer for påvirkning fra afghanernes side. Den første analysen viser at NATO bruker utforskende ironi for å rette fokus mot ting de ønsker debatt rundt i det afghanske samfunnet. NATO legger imidlertid ikke vekt på analyse av ironi på bekostning av NATO fra afghanernes side. Konsekvensen av dette kan være at NATO går glipp av muligheter til å både forsvare sine handlemåter og til å endre de, hvis det er mer formålstjenelig opp mot alliansens langsiktige målsetninger i landet. I tillegg til fordommer og mangelfull respekt synes vilje til dialog som NATOs hovedutfordring for å kunne stille seg åpen for påvirkning fra afghanernes side. Hvis ISAF personell tror de vet bedre enn afghanerne hvilke handlemåter som vil være best egnet, vil muligheten for å la seg påvirke av afghanerne være liten. NATOs mangelfulle åpenhet for afghansk påvirkning fører sannsynligvis til at alliansen går glipp av kreative løsninger som både afghanerne og NATO hadde vært tjent med. Hvis afghanerne ikke får påvirke NATOs handlemønster i sitt eget land, kan konsekvensen bli at bildet av NATO som en okkupant forsterkes, heller enn en at NATO representerer en hjelpende hånd fra det internasjonale samfunnet. Hvis afghanerne derimot får påvirke NATOs handlemønster, vil dette kunne gi de en kollektiv følelse eierskap til ISAFs operasjoner. Gevinsten av dette vil sannsynligvis kunne være formidabel.

Faktor E: Konsekvenser av manglende satsning på dialog

Når det gjelder tilrettelegging for dialog og diskurs, viser analysen at NATO prioriterer direkte påvirkning med ytre motivasjon ovenfor afghanske ledere, frem for å fasilitere muligheter for dialog gjennom jirga samlinger og liknende. NATOs hermeneutiske innsats har også trange kår i Afghanistan, siden en av de grunnleggende forutsetningene for gjensidig forståelse er symmetriske betingelser. Analysen viser at dette ikke på noen måte er på plass. Vellykket gjennomføring av dialog er avhengig av at NATO lykkes også innen alle de øvrige faktorene i denne analysen. Det er dermed en lang vei å gå. Gevinsten kan imidlertid være svært høy. I følge Eide fører dagens linje til at man i stedet for å søke gjensidig forståelse, skremmes av hverandres reaksjoner. Det at NATO ikke bevisst satser på

dialog og diskurs som grunnlag for sine handlemåter i Afghanistan er etter min mening en sansynlig del av forklaringen på den vanskelige situasjonen ISAF befinner seg. ISAF operasjonen har pågått i 10 år uten at NATO har klart å etablere tillit blant store deler av befolkningen. Sikkerhetssituasjonen er ikke blitt vesentlig bedre, og Taliban rekrutterer stadig nye medlemmer. NATO har lyktes i å hjelpe landet med å bygge opp eget forsvar og politi, men ikke i å gi disse legitimitet blant majoriteten av den afghanske befolkningen. Jeg vil ikke forklare denne situasjonen med mangelfull satsing på dialog og diskurs, men forankring av NATO og GIROAs handlemåter i den afghanske befolkningen er en suksessfaktor for å slå ned opprøret. Uten befolkningens støtte vil Taliban tape. Jeg syns det på bakgrunn av denne oppgaven er betimelig å stille spørsmål ved om NATO har mulighet til å oppnå den afganske befolkningens støtte uten å satse på dialog og diskurs som grunnlag for sine handlemåter?

VII. Konklusjon

Begrepet strategisk kommunikasjon er et paradoks. Det bygger på det latinske ordet for å dele, men beskriver en prosess for å påtvinge andre sin egen vilje – nærmest det motsatte av å dele. Hvor velegnet er så NATOs satsing på strategisk kommunikasjon, til å nå alliansens målsetninger med ISAF operasjonen i Afghanistan? Analysene i denne oppgaven tyder på at NATOs satsing på strategisk kommunikasjon skaper avstand mellom NATO og den afghanske befolkningen, heller enn gjensidig forståelse og støtte til NATOs handlemåter. Admiral Mullen og General McCrystal har ved sine uttalelser vist innsikt i NATOs mangel på oppfølging av sitt say-do gap. Mullen har også satt fokus på viktigheten av hva NATOs handlinger kommuniserer, heller enn hvordan NATOs handlinger skal kommuniseres. Det synes imidlertid som om dette er svært vanskelig i praksis.

NATO beveger seg i positiv retning med utvidelsen av strategisk kommunikasjon som begrep i NATOs nye konsept for strategisk kommunikasjon fra 2010 (NATO, 2010). Her dreies fokus fra enveis informasjonsoperasjoner, til bevissthet rundt hva NATOs handlinger kommuniserer helhetlig. Imidlertid er det nærmest et fravær av fokus på dialog og diskurs både i NATOs publikasjoner, og i NATOs praktiske kommunikasjon i Afghanistan.

Fundamentet og hovedmodellen for denne oppgaven er Jürgen Habermas demarkasjon mellom strategisk og kommunikativ handling, og hvilke konsekvenser de ulike alternativene i hans kommunikasjonsmodell kan medføre. I følge denne oppgaven både planlegger og gjennomfører NATO strategiske sosiale handlinger ovenfor befolkningen i Afghanistan. Slik jeg oppfatter Habermas, er kjernen i hvorfor kommunikative sosiale handlinger fungerer så mye bedre og mer langsiktig enn de strategiske, at de gir den som påvirkes en indre motivasjon for gjennomføring av de handlemåter man i felleskap kommer frem til. Slik NATO gjennomfører strategisk kommunikasjon i ISAF, legges det opp til fragmentert ytre motivasjon for afghanerne som samarbeider med alliansen. Hvis NATO fortsetter med å kommunisere sitt narrativ på bekostning av de faktiske realitetene i Afghanistan, vil det kunne føre til at afghanerne kjenner seg mer igjen i den virkelighetsbeskrivelsen de får gjennom Talibans kommunikasjon. Dette vil kunne få strategiske konsekvenser for NATO på lang sikt.

Min konklusjon er derfor at NATOs satsing på strategisk kommunikasjon ikke er egnet til å nå alliansens målsetninger med ISAF operasjonen i Afghanistan. Ut i fra teorien i denne oppgaven er det grunnlag for å hevde at NATOs strategiske kommunikasjon i mange tilfeller

er negativ for måloppnåelsen. Det mest positive med strategisk kommutasjon i NATO, er at den fører til fokus på den helhetlige kommunikasjonseffekten av NATOs handlinger.

NATO og hele den vestlige verdens militære kultur er imidlertid en utfordring hvis det i større grad skal satses på kommunikativ sosial handling i Afghanistan. NATO er et instrument for utøvelse av militær makt på vegne av sine medlemsland. Det er derfor mye mer naturlig å påtvinge afghanerne NATOs narrativ, enn det er å gå i åpen dialog med afghanerne. Denne oppgaven gir imidlertid grunnlag for å anta, at NATO ikke burde prøve å selge inn den mest overbevisende historien, men være åpen med sin egen agenda, og være åpne for påvirkning fra afghanernes side. Dette ville være et grunnlag for langsiktig relasjonsbygging mellom NATO og afghanerne. Slike relasjoner vil igjen være et grunnlag for åpen dialog og diskurs. Hvis NATOs handlemønster genereres på grunnlag av dialog med afghanske ledere, og offentlig diskurs i det afghanske samfunnet, vil det gi befolkningen større grad av eierskap til ISAF operasjonene. Militær maktbruk på et slikt grunnlag, vil kunne ha vesentlig større mulighet for å nå NATOs målsetninger i denne typen konflikt, enn hvis NATO oppfattes som en okkupant som handler i egeninteresse. En slik handlemåte ligger imidlertid langt fra vår militære kultur. Oppflasket med Carl von Clausewitz fokus på å påtvinge andre vår vilje, er kanskje ikke åpen og nysgjerrig lytting, det som ligger hjertet nærmest.

Figurliste

Figur 1 – Illustrasjon av oppbygging av oppgavens deskriptive del.....	10
Figur 2 – Drøftingsmetode iht hermeneutisk spiral.....	12
Figur 3 – Illustrasjon av Mintzbergs strategi modell	15
Figur 4 – ISAF master narrative fra 8. juni 2007	20
Figur 6 – Eksempel på tema fra Afghanistan i 2007	22
Figur 7 – Orkestermodellen.....	23
Figur 8 – NATO virkemidler innen strategisk kommunikasjon.....	29
Figur 9 – Habermas demarkasjon av sosiale handlinger.....	43
Figur 10 – Kommunikasjon etter modell fra Isaacs	50
Figur 11 – New Capacities for Behavior.....	52
Figur 12 – Demarkasjons forskjeller mellom Habermas og Rorty	57

Litteraturliste

- Barnett, T. (2004). *Pentagon's New Map - War and Peace in the Twenty-first Century*. New York: G. P. Putnam and Sons.
- Bøe-Hansen, O. (2010). Taliban og ISAFs propagandakrig - Kampen om den mest overbevisende historien. Oslo: Institutt for Forsvarsstudier.
- Clausewitz, C. v. (1976). *On War*. Princeton: Princeton University Press.
- CNN. (2001). Chronology of terror. Retrieved 10.03, 2011, from http://articles.cnn.com/2001-09-11/us/chronology.attack_1_collapse-attacks-building?_s=PM:US
- Deutsch, R. D. (2010). Ambassadors to the World - A New Paradigm for Public Diplomacy and Strategic Communication. Joint Forces Quarterly, (1st quater 2010).
- Dressler, J. (2010). *Operation Moshtarak: Preparing for the battle of Marjah*. Military Analysis and Education for Civilian Leaders.
- Eide, K. (2010). *Høyt spill om Afghanistan*. Oslo: Cappelen Damm.
- Føllesdal, D., & Walløe, L. (2000). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gadamer, H.-G. (2010). *Sannhet og metode*. Oslo: Pax forlag.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfundsvitenskapens forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gowing, N. (2009). *"Skyful of lies" and Black Swans: the new tyranny of shifting information power in crises*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, J. (1999). *Kommunikativ handling, moral og rett*. Otta: Tano Aschehoug.
- Habermas, J., & Derrida, J. (2005). *Filosofi i terrorens tid - samtaler med Giovanna Borradori*. Kjøbenhavn: Informations Forlag.
- Hammer, A. S. (2010). *Drømmekrigen*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Heier, T. (2009). *Sivil-militær samordning i Afghanistan - et militært stebarn?* Norsk Militært Tidsskrift, 2009(1).
- Hemming, J. (2008). *Press av "Psy Ops" to merge at NATO Afghan Headquarters: sources*. Retrieved 14.03, 2011, from <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=11250>
- Isaacs, W. (1999). *Dialogue and the art of thinking together*. New York: Random House.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser (andre utgave)*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

- Joint_Warfighting_Center. (2010). *Commander's Handbook for Strategic Communication and Communicating Strategy*.
- McChrystal, S. (2009). *Commander's Initial Assessment*. Kabul: International Security Assistance Force (ISAF).
- Metz, J. (Director). (2010). *Armadillo*. R. Fridthjof (Producer). Danmark: Fridthjof Film.
- Minzberg, H. (1994). *The Rise and Fall of Strategic Planning*. London: Prentice Hall.
- Moen, G. M. (2009). *Afghanistan through Norwegian Lenses*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Mullen, M. G. (2009). *Strategic Communication - Getting Back to Basics*. Joint Force Quarterly. (3rd quater 2009).
- NATO. (2005). *Guidelines for Operational Planning (GOP)*. Mons: NATO.
- NATO. (2007a). *Allied Doktrine for Joint Operations (AJP3(a))* Brussel: NATO.
- NATO. (2007b). *Allied Joint Doctrine AJP-01(c)*. Brussel: NATO.
- NATO. (2007c). *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations AJP-3.10.1(A)* Brussel: NATO.
- NATO. (2009b). *Allied Joint Doctrine for Information Operations AJP-3.10* Brussel: NATO.
- NATO. (2009c). *Allied Joint Publication for Conterinsurgency (COIN)* Brussel: NATO.
- NATO. (2009d). *NATO BI-SC Information Operations Reference Book (Vol. 1)*. Bryssel: NATO.
- NATO. (2009e). *NATO Strategic Communications Policy* Brussel: NATO.
- NATO. (2010). *Military Concept for NATO Stratgic Communications* Brussel: NATO.
- NATO. (2011). *NATO Partner Countries*. Retrieved 10.05.2011, 2011, from <http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm>
- Nilsen, A. B. (2007). *Osama bin Ladens skulte slagkraft*. Norsk medietidsskrift (1), 298-312.
- Nordvik, A. M. (2009). *Så sivilt som mulig – så militært som nødvendig*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Paul, C. (2010). *"Strategie Communication" Is Vague - Say What You Mean*. Joint Forces Quarterly, 56(1st quater 2010).
- Rorty, R. (1992). *Kontingens, ironi og solidaritet*. Aarhus: Modtryk.
- Rorty, R. (2000). *Rorty and his Critics*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Shakespeare, W. (1623). *As you like it*. Oxford: First Folio.

- SHAPE. (2009a). *ACO Directive on Social Media (AD 95-3)* Brussel: NATO.
- SHAPE. (2009b). *ACO Directive 95-2 Strategic Communications*. Mons: NATO.
- Solberg, R. (2010). *Bistand på ville veier*. [Kronikk]. Aftenposten.
- Strand, T., & Johansen, P. A. (2011). *Løgnene om massakren i Bala Baluk*. Aftenposten.
- Strand, T., & Johansen, P. A. (2011). *NATO-lokk på drapstall* Aftenposten.
- Tatham, S. A. (2008). *Strategic Communication: A Primer*.
- Taylor, P. M. (2003). *Munitions of the mind - A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manshester: Manchester University Press.
- US_Army. (2006). *Field Manual 3.24 Counterinsurgency*
- Utenriksdepartementet. (2011). *Hvorfor er Norge i Afghanistan?* Retrieved 10.03, 2011, from
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/situasjonene.html?id=573476
- Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, & Justisdepartementet. (2009). *Strategi for helhetlig norsk sivil og militær innsats i Faryab-provinsen i Afghanistan*.
- Zweck, C. v., Paterson, M., & Pentland, W. (2008). *The Use of Hermeneutics in a Mixed Methods Design*. The Qualitative Report, 13 March (1), 116-134.